

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА АКАДЕМІЯ ІВАНА ЗОЛОТОУСТОГО»

Факультет богословських і гуманітарних наук

Кафедра богослов'я

УДК 272/273-
11:141.72]:316.346.2Л51

ЛЕСЬКІВ Олег Ігорович

**ЗАГРОЗИ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕОЛОГІЇ У СУЧАСНОМУ ВЧЕНІ
КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ**

Магістерська робота на здобуття
освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»
за спеціальністю 041 «Богослов'я»

Науковий керівник:
доцент кафедри богослов'я,
кандидат наук з богослов'я
П'яста Руслан Михайлович

м. Івано-Франківськ
2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
1. 1. Походження терміну і поняття «гендерна ідеологія»	7
1. 2. Поява і розвиток гендерних теорій та підходів	19
РОЗДІЛ 2.....	31
СТАВЛЕННЯ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ ДО ГЕНДЕРНОЇ ІДЕОЛОГІЇ .	31
2.1. Традиційний погляд католицької Церкви на гендерні ролі та відносини.....	32
2. 2. Ідеологічна основа католицької моралі щодо гендеру	43
РОЗДІЛ 3	53
ЗАГРОЗИ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕОЛОГІЇ ДЛЯ КАТОЛИЦЬКОЇ МОРАЛІ	53
3.1. Небезпека зміни поняття шлюбу та сімейного життя.....	54
3.2. Загрози традиційним сімейним цінностям	61
ВИСНОВКИ	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	Помилка! Закладку не визначено.

ВСТУП

Актуальність. В сучасному світі спостерігається зростання дискусій та протиріч між традиційними цінностями Католицької Церкви і новими гендерними політиками та ідеологіями.

З прогресом суспільства і зростанням свідомості про рівність та права людей, особливо з урахуванням прав жінок, ширяться рухи та ідеї, які викликають певне напруження зі сторони Католицької Церкви. Нові течії та культурні зміни ставлять під сумнів традиційні ролі гендерів, включаючи статеву ідентичність, шлюб, сексуальність та репродуктивні права.

Ця загроза гендерної ідеології впливає на сучасне вчення Католицької Церкви, оскільки вона намагається оновити свої погляди та адаптувати їх до змінного світового контексту. З одного боку, Церква зустрічається з викликами, що стосуються гендерної толерантності, свободи вибору й емансипації жінок. З іншого боку, це протирічить традиційним доктринам щодо шлюбу, родини та репродуктивних питань.

Католицька Церква, як незмінна інституція, викликає спірні думки стосовно впровадження змін у своїх ученнях. Між віровченням і католицькою громадськістю вже є дискусії та конфлікти, пов'язані з цими змінами.

Розуміння та вирішення цих загроз вимагає від Католицької Церкви глибокого вивчення, розмов та прискорених дискусій, які б дозволили зберегти основні принципи вчення Церкви, а також досліджувати потреби і проблеми сучасного суспільства.

Метою роботи є вивчення та розуміння загроз гендерної ідеології для сучасного вчення Католицької Церкви. Дослідження цієї проблеми допоможе з'ясувати сутність гендерної ідеології, її вплив на Католицьку

Церкву, а також визначити можливі шляхи впровадження адекватної реакції на ці загрози.

Об'єктом роботи дослідження є загрози гендерної ідеології у сучасному вченні Католицької Церкви.

Предметом роботи дослідження є сучасні тенденції і виклики, пов'язані з розповсюдженням гендерної ідеології серед вірян Католицької Церкви, а також відповідь Церкви на ці тенденції.

Дослідження буде спрямоване на вивчення і розуміння того, як гендерна ідеологія, що виникає у суспільстві, впливає на вчення Католицької Церкви. Основним завданням буде проаналізувати, які аспекти гендерної ідентичності та рівності статей мають можливий вплив на вчення Церкви, її документи, на ролі сім'ї в суспільстві та в Церкві.

Дослідження буде зосереджено на розкритті загроз, що виникають в контексті змінних суспільних норм та поглядів на гендерну ідентичність. Зокрема, вона буде розглядати, як гендерна ідеологія може викликати дезінтеграцію традиційних ролей та цінностей, що визначаються вченням Католицької Церкви, та який може бути вплив цього на прийняття рішень та інтерпретацію вчення Церкви.

Завданням дослідження є:

- Дослідити поняття гендерної ідеології та її основні складові.
- Проаналізувати вплив гендерної ідеології на Католицьку Церкву.
- Вивчити реакцію Католицької Церкви на загрози гендерної ідеології та її результати.
- З'ясувати основні дебати та конфлікти, пов'язані з цією темою, в середовищі сучасних богословів Католицької Церкви.
- Запропонувати можливі шляхи впровадження адекватної реакції на загрози гендерної ідеології для Католицької Церкви.

Методи дослідження. Окреслення проблеми та детальний аналіз, синтез, абстрагування, аналіз, узагальнення, індукція, дедукція, пояснення, класифікація.

Матеріал дослідження. У даній магістерській роботі використано офіційні джерела Церкви, книги публікації, статті, наукові дослідження, монографії, інтернет посилання українських науковців, істориків та богословів, які працювали над даною темою.

Наукова новизна магістерської роботи полягає у дослідженні і аналізі впливу гендерної ідеології на вчення Католицької Церкви з практичної та теоретичної перспективи.

Практичне значення. Матеріали праці можна використовувати, як конспект для студентів вищих навчальних закладів, посилатися в наукових дослідженнях та публікаціях, застосовувати в підготовці до статей, презентацій, есе, творів тощо. Матеріал можна використовувати у підготовці до наукових конференцій, виступів, презентацій тощо. У священничому служінні матеріали магістерської роботи можна використовувати для підготовки проповідей та наук, реколекцій, християнських таборів тощо.

Структура роботи. Магістерська робота складається із переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, шести підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Розділи діляться на підрозділи, для кращого дослідження та висвітлення даної теми. Список використаних джерел містить 114 позиції. Загальний обсяг роботи становить 87 сторінок.

Ця магістерська дипломна робота, присвячена проблемі «загрози гендерної ідеології у сучасному вчені Католицької Церкви» виконується в рамках комплексної теми науково-дослідної роботи кафедри богослов'я, науково-дослідного інституту родини і капеланства та науково-дослідного канонічного права: «Християнська віра в Бога - парадигма духовних сил людини в кризових ситуаціях сучасного українського соціуму», термін

виконання з 01.10.2022 року по 30.09.2025 року (затвердженої рішенням Вченої ради Академії, протокол № 2 від 15.09.2022 року).

РОЗДІЛ 1

ПОЯВА І РОЗВИТОК ГЕНДЕРНОЇ ІДЕОЛОГІЇ

На перший погляд, поняття гендерної ідеології може здатися новим або сучасним явищем, але його коріння сягають глибоко в минуле людства. З появою різних соціальних структур і способів мислення в історії людства починають формуватися ролі та очікування стосовно чоловіків і жінок. Цей процес еволюції гендерних уявлень та ідеалів розвивався крізь вікові та національні межі, зазнаючи впливу релігійних, культурних та політичних чинників. Таким чином, студіювання появи та розвитку гендерної ідеології дозволяє нам краще зрозуміти сучасне суспільство та його відношення до питань гендерної рівності.

1. 1. Походження терміну і поняття «гендерна ідеологія»

Початкове значення слова «гендер» використовувалося для вказання на граматичний рід. Оскільки існують три роди у граматиці (чоловічий, жіночий і середній), це слово стало зручним у визначенні «середніх» форм сексуальної та суспільної поведінки, які не відповідають типовій чоловічості та жіночості. У 1960-х роках американський сексолог Джон Манні вперше використовував термін «гендер», а 1994 року на Міжнародній конференції з народонаселення в Каїрі і на Міжнародній жіночій конференції в Пекіні, яка відбулася 1995 року¹, феміністки внесли

¹ Біодетермінізм (біологічний детермінізм). Словник гендерних термінів. URL: <https://a-z-gender.net/ua/biodeterminizm.html> (дата звернення: 07.04.2024).

цей термін до документів, використовуючи його замість поняття «стать»². Вони мали на меті порівняти гомосексуальну та інші форми поведінки із статевою поведінкою подружжя (чоловіків і жінок), оголошуючи всі форми цієї поведінки «ролями», які можна прийняти за власним вибором та змінювати. Виходячи з цього основного значення, термін «гендер» використовується для позначення соціальних статусів і професій чоловіків та жінок, спрямовуючись на встановлення його як «рівність чоловіків і жінок» (не згадуючи при цьому «середніх» форм поведінки), хоча конституційна рівність чоловіків і жінок існувала задовго до виникнення терміну «гендер» у сексологічному та соціологічному лексиконі і не має нічого спільного з цим терміном. Навпаки, розглядаючи чоловіків і жінок як «ролі», «гендер» розмиває та руйнує їх³.

Фактично, ми маємо замішання термінів «стать» та «гендер», що призводить до широкого кола маніпуляцій свідомістю. Терміни «стать» і «гендер» можуть бути сплутаними, перш за все через те, що навіть фахівці часом використовують їх неправильно. Стать – це біологічна концепція, тоді як гендер – це соціальна концепція. Стать описує вроджений біологічний стан як чоловіка або жінки. Гендер відноситься до соціальних ролей та ідентичностей, пов'язаних з тим, що означає бути чоловіком або жінкою, і стосується відносин між чоловіками та жінками. Кожне суспільство відзначене гендерними відмінностями, які значно змінюються залежно від культурного контексту і можуть різко змінюватися з часом. Стать – це біологія. Гендер – це соціологія. Стать є незмінна. Гендер може змінюватися»⁴.

² Гендер і гендерна рівність. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4c34394b-0499-4415-8240-66d7e6c97312/content> (дата звернення: 21.03.2024).

³ Комісія УГКЦ у справах родини і мирян. Стамбульська конвенція, гендерна ідеологія, домашнє насильство. Львів, 2022. С. 7.

⁴ Agricultural Development Economics Division – Food and Agriculture Organization of the United Nations. *Gender differences in assets. ESA Working Paper No. 11-12 March 2011* /prepared by the SOFA Team. P. 2. URL: <http://www.fao.org/docrep/013/am317e/am317e00.pdf> (дата звернення: 21.03.2024).

Коли говорять про гендер, то мають на увазі насамперед нерівність, а не лише відмінність між чоловіками і жінками. Разом із нерівністю йдеться про ієрархію, стратифікацію ⁵ і владу, вбудовану в гендерні відносини. Стратифікація — це поділ суспільства на різні соціальні класи та групи. Влада — це нерівномірний розподіл різних ресурсів (економічних, часових, статусних) ⁶.

Зважаючи на зростаючу увагу до гендерних питань та суб'єктів цих відносин, особливо актуальною стає потреба в концептуальному осмисленні відповідних термінів та понять. Це допоможе краще зрозуміти гендерні ролі, динаміку гендерних відносин та їх вплив на суспільство ⁷.

Термін «гендер» походить від граматичного роду, де існує поділ на три категорії: чоловічий, жіночий та середній. Цей термін був запозичений для опису «проміжних» форм сексуальної та суспільної поведінки, які не відповідають традиційним уявленням про чоловічість та жіночість.

Гендер часто використовується для опису суспільних ролей та професій, пов'язаних з чоловіками та жінками. При цьому робиться акцент на «рівності чоловіків та жінок», ігноруючи «проміжні» форми поведінки. Важливо зазначити, що конституційно закріплена рівність прав чоловіків та жінок існувала задовго до появи терміну «гендер» в сексології та соціології, і не має з ним прямого зв'язку. Насправді, зведення чоловічості та жіночості до рівня «ролей» може призвести до їх розмивання та руйнування ⁸.

Гендерна ідеологія (як і всяка інша ідеологія) — це сукупність уявлень, переконань та ідей, призначених виправдовувати взаємини, які відхиляються від природних стосунків чоловіків і жінок у стабільному союзі шлюбу та сім'ї, і взагалі — від природної людської сексуальності,

⁵ Гендер і гендерна рівність. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4c34394b-0499-4415-8240-66d7e6c97312/content> (дата звернення: 21.03.2024).

⁶ Там само.

⁷ Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. Київ: «К.І.С.», 2004. С. 11

⁸ Комісія УГКЦ у справах родини і мирян. Стамбульська конвенція, гендерна ідеологія, домашнє насильство. Львів, 2022. С. 7.

перетлумачуючи ці стосунки як взаємини між «гендерними ролями» у спектрі ЛГБТ і решти більш ніж трьохсот «Гендерів», а також змінити взаємини чоловіків і жінок у сім'ї, замінивши їх «гендерними ролями». Гендерна ідеологія об'єднує людей з неприродними сексуальними орієнтаціями та їхніх ідеологічних прихильників для колективних дій з метою насадити ці зміни і переформатувати суспільство. Для того, щоб поширити свою сукупність уявлень, переконань та ідей — всупереч природі людини, її моралі та здоровому глуздові — та щоби колективні дії її прихильників були ефективними, іншими словами, щоб стати панівною, гендерна ідеологія потребує державного репресивного апарату (Альтюссер Л., неомарксист). Саме для цього був потрібен вищезгаданий «марш по інституціях» з метою зайняти керівні політичні посади в державних і наддержавних структурах влади ⁹.

Сучасна теорія гендеру є комплексом наукових поглядів на ставлення і роль жінки та чоловіка, їхнє соціальне життя та досвід, отримання та прояв соціальних ролей і особливостей. ¹⁰.

Головний фокус цієї теорії спрямований на теоретичний аналіз дисбалансу, нерівності між статями жінок і чоловіків, а також їхні можливості та шанси на самореалізацію, самовдосконалення та саморозвиток. Наведемо найбільш визначальні аспекти цієї теорії, на які варто звернути увагу.

1. Дослідження ролі жінок і чоловіків як учасників у формуванні соціального світу, їх поглядів на життя та можливостей у впливі на перетворення соціальних зв'язків та їх організацію.

2. Вивчення об'єктивних соціальних, економічних, політичних та культурних умов, що створюють, умовляють і підтримують нерівність між

⁹ Комісія УГКЦ у справах родини і мирян. СТАМБУЛЬСЬКА КОНВЕНЦІЯ, ГЕНДЕРНА ІДЕОЛОГІЯ, ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО. Львів: видавництво. С. 15-16

¹⁰ Біодетермінізм (біологічний детермінізм). Словник гендерних термінів. URL: <https://a-z-gender.net/ua/biodeterminizm.html> (дата звернення: 07.04.2024).

статтями, виявлення гендерно обумовленого характеру всіх соціальних та інституційних відносин.

3. Переосмислення сучасної ролі чоловіка і жінки, їхніх позицій та методів соціального вирівнювання, пошук шляхів інтеграції жінки в чоловічо-домінуючу систему та створення нових характеристик, які відповідали б інтересам обох статей.

4. Критика та перетворення сучасної національної та світової структури, пошук нових форм упорядкування всіх соціальних відносин на користь чоловіка та жінки як рівноправних, заснованих на аналізі діяльності, організації та управління світовими та національними державними та громадськими структурами ¹¹.

Гендер завжди був і залишається терміном із багатозначним значенням. У галузі суспільних наук «гендер» отримав вужче тлумачення, що вказує на «соціальну стать» – соціальні ролі, ідентичності та сферу діяльності чоловіків і жінок, не пов'язані з біологічними статевими розбіжностями, а залежать від соціальної організації суспільства. У гендерних дослідженнях ключове значення має проблема соціальної нерівності між чоловіками і жінками ¹².

Поняття «гендерна ідеологія» з'явилося у 1980-х роках. Воно використовується для позначення систем ідей та вірувань, які стосуються гендерних ролей, очікувань та поведінки. Гендерні ідеології можуть бути як явними, так і неявними, і вони можуть впливати на всі аспекти життя людей, від особистих стосунків до політики та економіки ¹³.

Існує багато різних гендерних ідеологій, але деякі з найпоширеніших включають:

¹¹ Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. Київ: «К.І.С.», 2004. С. 13

¹² Малес Л. В. Біологічні, психологічні та соціокультурні чинники. Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. Київ: «К.І.С.». 2004. С. 108

¹³ Шевченко З. В. Словник гендерних термінів. URL: <http://a-z-gender.net/ua/biodeterminizm.html> (дата звернення: 07.04.2024)

- Біологічний детермінізм;
- соціальний конструктивізм;
- інтерсекціональність.

Біологічний детермінізм відіграв значну роль у розвитку уявлень про живий організм, включаючи припущення про його розвиток, взаємодію з середовищем, механізми стабілізації біологічних процесів та детермінацію майбутнього. Цей підхід ураховує різноманітні типи детермінації. Зосередимося на внеску Френсіса Гальтона, піонера застосування варіаційної статистики, до індивідуальних особливостей людини у психології та антропології ¹⁴.

Біодетерміністи стверджують, що стать має особливе значення. На їхню думку, біологічна стать не лише визначає чоловіків або жінок, але формує їхні гендерні уявлення. Вони розглядають біологічні відмінності між статями як загальноприйнятну основу, яка знаходить своє відображення у гендерних ролях кожного суспільства ¹⁵. Так, культуролог Ігор Коган стверджує, що саме стать багато в чому визначає та наповнює змістом кожен форму людської діяльності, кожен зразок людської поведінки, кожен тип людської думки, почуттів або творчої уяви. Стать є одним із тих елементів, які відіграють визначальні ролі у виборі напрямку руху культурного процесу в багатьох його іпостасях і течіях. З позиції біодетермінізму, стать людини – це не другорядна характеристика, що слідує одразу за поняттям людини. Стать – це і є сама людина, це перше, що конститує людину. Анатомія та фізіологія є лише наслідком статі, вони змінюються під впливом віку та оточуючого середовища, стать не змінюється за жодних обставин. Це положення підтверджує необхідність

¹⁴ Біологічний детермінізм і класична картина світу. URL: https://stud.com.ua/74203/psihologiya/biologichniy_determinizm_klasichna_kartina_svitu. (дата звернення: 24.04.2024).

¹⁵ Шевченко З. В. Словник гендерних термінів. URL: <http://a-z-gender.net/ua/biodeterminizm.html> (дата звернення: 02.04.2024).

незмінної статевої структури та статевої диференціації в біологічному плані як основи існування та функціонування живого організму, не зважаючи на внутрішню динаміку статі ¹⁶.

Отже, засадна ідея біодетермінізму в гендерній теорії полягає в концепції статі. По-перше, стать є основою та структурою всього біологічного. По-друге, вона є постійним потоком, що надає людині життєву енергію біологічного характеру і висвітлює для людини первинний сенс у якості ключового поняття протягом усього перебігу людського життя ¹⁷.

Незважаючи на належність чоловіка та жінки до одного виду *Homo Sapiens*, що підтверджує біологічну спільність людей у природному світі, біодетерміністи утверджують, що саме репродуктивна функція формує відмінність між чоловічим та жіночим, між маскуліним та фемінним, яку ми спостерігаємо у суспільстві. Біологічні різниці між чоловіками та жінками породжують гендерні стереотипи, що впливають на різні сфери громадського та особистого життя, а також на психологічний взаємозв'язок між статями.

Підсумовуючи вищесказане, можна виділити кілька дискусійних положень біодетермінізму стосовно питань статі та гендеру.

Біодетерміністи твердять, що участь у процесі репродукції є основною біологічною функцією як чоловіка, так і жінки. Вони вважають, що це закріплено на рівні анатомії та статевих ознак ¹⁸. Однак у суспільстві ми можемо спостерігати контроль людини над власним статевим життям та її емансипацію від дітонародження. Тут важливо враховувати не лише широкий спектр методів та засобів контрацепції, абортівну практику, але й

¹⁶ Шевченко З. В. Словник гендерних термінів. URL: <http://a-z-gender.net/ua/biodeterminizm.html> (дата звернення: 02.04.2024).

¹⁷ Малес Л. В. Біологічні, психологічні та соціокультурні чинники. Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. Київ: «К.І.С.». 2004. С. 108-109

¹⁸ Там само. С. 110

зміну життєвих пріоритетів. Збільшення віку материнства та батьківства (середній вік материнства в Україні – 27,13 року; у Канаді, Німеччині, Швеції, Норвегії, Італії, Іспанії, Японії, Франції та інших країнах середній вік материнства перевищує 30 років), зростання кількості одnodітних сімей та пар без дітей, ставлять під сумнів біологічну природу ¹⁹.

Біодетермінізм підкреслює різницю в антропометричних характеристиках у чоловіків та жінок, включаючи зріст, масу тіла та співвідношення різних тканин, м'язів та органів у організмі. Згідно з поглядами біодетерміністів, жіночі показники зазвичай стабільно на 9–21% нижчі у більшості видів спорту, але в той самий час гнучкість та елегантність зазвичай більш розвинені.

Проте можна заперечити тим, що спортивні рекорди регулярно покращуються. Те, що колись вважалося досягненням серед чоловіків, зараз вважається стандартом для жінок і навпаки. І до сьогодні не досягнуто меж, яка була б нездолана шляхом вправ і тренувань тіла. Крім того, вага тіла, ріст, розвиненість різних тканин людини в сучасному суспільстві значно залежать від успадкованих схильностей, захворювань, дієти, способу життя і моди. Зважаючи на складність визначення біологічної норми цих характеристик, їх слід розглядати скоріше у рамках гендерної, а не статевої диференціації ²⁰.

Наприклад, американська філософія фемінізму Елісон Мері Джагер довела, що зміни у суспільних звичках призводять до змін у фізичному стані людини. Вона вказала на те, що жінки набувають більшої фізичної міцності, оскільки це стало соціально акцептованим. Крім того, змінюючи суспільні звички, можна впливати не лише на зовнішній вигляд людини, а й на її внутрішню біологію, включаючи генетичний код. Наприклад, культурна

¹⁹ Малес Л. В. Біологічні, психологічні та соціокультурні чинники. Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. Київ: «К.І.С.». 2004. С. 111

²⁰ Там само. 112

підтримка жінок у деяких суспільствах призводить до того, що саме вони обираються для репродуктивних цілей. Джаггер стверджує, що взаємозв'язки між біологією та суспільними звичками ускладнюють ідею чіткої розділової лінії між природою та культурою ²¹.

Гіпотеза функціональної асиметрії мозку (ФАМ) підтримує відмінності між статями та оправдовує розподіл гендерних ролей, гендерну сегрегацію праці та зокрема, гендерну нерівність як результат пренатального розвитку, коливань чоловічих та жіночих гормонів, швидкості статевого дозрівання тощо. Цей підхід анулює індивіда як суб'єкта, що формує соціальну реальність. Теорія соціального конструювання гендеру спростовує цей есенціалізм, підкреслюючи, що більшість різниць між жінками та чоловіками мають соціокультурне та історичне, а не біологічне походження. Здатність до певних видів діяльності відбувається через гендерні стереотипи конкретного соціального середовища, які підтримують моделі гендерної поведінки, а не фізіологічні процеси в організмі людини. Руйнування статевих монополій у так званих виключно чоловічих чи жіночих сферах діяльності вказує на абсурдність гендерної поляризації, що підтримують більшість прихильників гіпотези ФАМ ²².

Враховуючи важливість репродуктивної функції людини, біодетермінізм спирається на статевий диморфізм, що означає наявність двох відмінних статей – чоловічої та жіночої. Але поняття статі є більш складним і не обмежується лише природною здатністю до розмноження. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) підкреслює важливість визнання існування осіб, які не укладаються в бінарну систему категорій чоловічого та жіночого статі. Зосередження на репродуктивних процесах

²¹ Шевченко З. В. Словник гендерних термінів. URL: <http://a-z-gender.net/ua/biodeterminizm.html> (дата звернення: 02.04.2024).

²² Шевченко З. В. Біодетермінізм. Словник гендерних термінів. Черкаси: видавець Чабаненко Ю. 2016. С. 14

ускладнює розуміння змішаних, перехідних статевих форм. Відома американська феміністка та біолог, професор Енн Фаусто-Стерлінг, у своєму есе «П'ять статей: чому недостатньо просто чоловіків та жінок» розповідає, що з біологічної точки зору існує багато відтінків між жінкою та чоловіком і варто уникати узагальнень, розмовляючи мінімум про п'ять статевих категорій: 1) Жінки є носіями жіночих геніталій. 2) Чоловіки виступають як носії чоловічих геніталій. 3) Гермафродити, або герми, є носіями змішаних геніталій. 4) Фемінні псевдогермафродити, або ферми, є особами, які мають переважно жіночі геніталії, але також елементи чоловічих. 5) Маскулінні псевдогермафродити, або мерми, є особами, які мають переважно чоловічі геніталії, але також елементи жіночих. Крім того, дослідниця вказує на те, що стать представлена значною гнучкістю і широким континуумом, який не може бути жорстко обмежений лише зазначеними п'ятьма категоріями ²³.

Біодетермінізм часто стає предметом критики феміністок через своє утвердження незмінності природних факторів. Проте самі представниці фемінізму неодноразово зверталися до біології для обґрунтування власних поглядів. Наприклад, поняття «фемінізм особливих прав», перетворене пізніше у «фемінізм державного забезпечення», радикальний фемінізм, різні теорії жіночої сексуальності (Моніка Віттіг, Люс Ірігарей) тощо – всі ці напрями в певній мірі посиляються на біологічний есенціалізм, або на ідею особливої жіночої природи, відмінної від чоловічої, з власним набором унікальних жіночих цінностей ²⁴.

Соціальна концепція статі здійснюється через ідеї соціального конструктивізму, що вказує на те, що все, що люди вважають «реальністю», є частково, якщо не повністю, формується соціально. Існування чого-

²³ Малес Л. В. Біологічні, психологічні та соціокультурні чинники. Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. Київ: «К.І.С.». 2004. С. 114

²⁴ Шевченко З. В. Біодетермінізм. Словник гендерних термінів. Черкаси: видавець Чабаненко Ю. 2016. С. 19

небудь як соціально створеного не зменшує значення цієї концепції. Наприклад, гроші розглядаються як соціально створена реальність. Банкноти не мають жодної внутрішньої цінності, окрім тієї, яку людина приписує їм. Вартість долара визначається тільки тим, яка ціна надається йому американцями. Слід зазначити, що долар працює тільки на власному ринку і не має значення в інших країнах, які не використовують долар як валюту. Проте в межах свого власного простору долар виявляє надзвичайну потужність.

Основні принципи соціального конструкціонізму можуть бути застосовані до будь-якого дослідження, пов'язаного з людським життям, включаючи гендер. Чи є гендер важливою категорією чи суспільним конструктом? Якщо це суспільний конструкт, як він діє? Хто отримує переваги від уявлення про гендер? Соціальні конструкціоністи дивляться на гендер за межами традиційних категорій і досліджують взаєможивучі ідентичності та розмивання меж між застарілими категоріями. Особливо це стосується чоловіків і жінок, які зазвичай розглядаються як дві протилежності. Соціальний конструкціонізм спрямований на розмивання лінії між цими двома категоріями, які традиційно вважаються важливими ²⁵.

Інтерсекційний фемінізм базується на визнанні того, що різні форми дискримінації перетинаються з дискримінацією за статтю та посилюють її. У 1989 році американська вчена та захисниця цивільних прав Кімберлі Вільямс Креншоу вперше використала термін «інтерсекційність» (або «інтерсекціональність»). Вона відмітила, що дискримінація за ознакою статі і раси розглядається як абсолютно різні питання. За словами Креншоу, окреме вивчення їх не має сенсу, оскільки, наприклад, жінки з кольоровою

²⁵ Батлер Дж. Соціальна конструкція гендерної проблематики. URL: [https://ukrayinska.libretexts.org/Соціальні_науки/Соціологія/Вступ_до_соціології/Книга%3A_Соціологія_\(Boundless\)/11%3A_Гендерна_стратифікація_та_нерівність/11.02%3A_Гендер_та_соціалізація/11.2B%3A_Соціальна_конструкція_гендерної_проблематики](https://ukrayinska.libretexts.org/Соціальні_науки/Соціологія/Вступ_до_соціології/Книга%3A_Соціологія_(Boundless)/11%3A_Гендерна_стратифікація_та_нерівність/11.02%3A_Гендер_та_соціалізація/11.2B%3A_Соціальна_конструкція_гендерної_проблематики). (дата звернення: 25.04.2024).

шкірою стикаються одразу з подвійною дискримінацією. У своїх дослідженнях вчена стверджувала, що при аналізі питань дискримінації за статтю, досвід жінок з кольоровою шкірою не ураховується, оскільки усі дослідження обмежені вивченням досвіду привілейованих (білих) жінок.

Ось так термін «інтерсекційність» («інтерсекціональність»), сформульований та розроблений Креншоу, створив нову аналітичну структуру, яка відхилила традиційний підхід у рухах соціальної справедливості та критичному соціальному теоретизуванні, що бачили расу та стать як взаємовиключні категорії для дослідження та аналізу ²⁶.

Станом на сьогодні поняття «інтерсекціональність» включає не лише перетин раси і статі. У наш час цей термін широко застосовується для показу взаємодії між будь-якими формами дискримінації, такими як стать, раса, вік, клас, соціально-економічний статус, фізичні або розумові здібності, гендер або сексуальна ідентичність, релігія або етнічна приналежність ²⁷.

Важливо зазначити, що гендерні ідеології не завжди є чітко окресленими або взаємовиключними. Люди можуть підтримувати різні ідеї з різних гендерних ідеологій, і з часом їхні переконання можуть змінюватися.

Отже, гендерна ідеологія ставить собі за мету зруйнувати інститут сім'ї, базований на відмінності, взаємодоповнюваності та спільній плідності чоловічої й жіночої статей, і в такий спосіб підірвати основи суспільства і зруйнувати природу людини ²⁸.

²⁶ Біологічний детермінізм і класична картина світу. URL: https://stud.com.ua/74203/psihologiya/biologichniy_determinizm_klasichna_kartina_svitu. (дата звернення: 24.04.2024)

²⁷ Батлер Дж. Соціальна конструкція гендерної проблематики. URL: [https://ukrayinska.libretxts.org/Соціальні_науки/Соціологія/Вступ_до_соціології/Книга%3A_Соціологія_\(Boundless\)/11%3A_Гендерна_стратифікація_та_нерівність/11.02%3A_Гендер_та_соціалізація/11.2B%3A_Соціальна_конструкція_гендерної_проблематики](https://ukrayinska.libretxts.org/Соціальні_науки/Соціологія/Вступ_до_соціології/Книга%3A_Соціологія_(Boundless)/11%3A_Гендерна_стратифікація_та_нерівність/11.02%3A_Гендер_та_соціалізація/11.2B%3A_Соціальна_конструкція_гендерної_проблематики). (дата звернення: 25.04.2024).

²⁸ Комісія УГКЦ у справах родини і мирян. Стамбульська конвенція, гендерна ідеологія, домашнє насильство. Львів, 2022. С. 12

1. 2. Поява і розвиток гендерних теорій та підходів

Упродовж історії, аспекти гендерної проблематики значно впливали на життя людей, визначаючи їхні очікування від себе і інших, а також їхні можливості та можливості доступу до ресурсів. Розуміння гендерних теорій та підходів до них дозволяє критично оцінювати гендерні норми, підтримувати гендерну рівність і сприяти створенню більш справедливого суспільства²⁹.

Поняття гендеру як соціального конструкту, а не лише біологічної характеристики, стало актуальним лише недавно. До ХХ століття превалювали традиційні уявлення про гендерні ролі, що базувалися на біологічних різницях між чоловіками та жінками. З плином часу з'явилися різноманітні гендерні теорії, які суперечили цим традиційним уявленням. Ці теорії вивчали різні аспекти гендеру, зокрема гендерну ідентичність, роль, нерівність та владу³⁰.

Зараз існує багато різноманітних концепцій і підходів у гендерних дослідженнях, які використовуються для аналізу ролі гендеру та його впливу на життя людей. Ці концепції широко застосовуються у різних галузях, таких як соціологія, психологія, антропологія, політологія та правознавство.

Основні принципи гендерних теорій частково відобразили принципи марксизму. У роботах Маркса та Енгельса феміністки знайшли нову платформу. Вони стверджували, що загальне пригнічення жінок чоловіками та законний шлюб служать основою будь-якого вигнання. Вихідні природні відмінності між статями, за думкою Маркса та Енгельса,

²⁹ Justice O. S., Gender and the Family. New York: 1989. P. 168

³⁰ Комісія УГКЦ у справах родини і мирян. Стамбульська конвенція, гендерна ідеологія, домашнє насильство. Львів, 2022. С. 20

вів до першої диференціації праці з урахуванням статевої приналежності, а ці різниці стали початком усіх інших поділів на економічні та культурні класи. Іншими словами, перша соціальна диференціація, на якій базується усі інші види, що породжують нерівність, ґрунтується на природніх різницях між статями ³¹.

Щоб домогтися визволення жінок, гендерна теорія розглядає не лише скасування чоловічих привілеїв, але й необхідність вільності від «статевого класу», або відмова від розділу на чоловіків і жінок. Якщо різниця між статями є коренем усіх нерівностей, то метою стає лише «рівність», де всі відмінності (які можливо) прибрані. Там, де вони не можуть бути прибрані, вони сприймаються як несуттєві.

Гендерні теорії узяли за основу формулу марксизму: різність — це нерівність, а нерівність — це несправедливість.

Відома гендерна феміністка висловила думку, що у справедливому суспільстві не буде місця словам «жіночий» або «чоловічий», а «індивідуальні статеві відмінності» матимуть таке ж значення, як і відмінність кольору очей ³².

У гендерних теоріях важливе місце відводиться упередженню «категорії статі», з метою усунення будь-яких різниць між чоловіками та жінками, а також відміни «категорії бісексуальності». Єдиний спосіб досягнення цієї мети — «рівність», що на сьогоднішній день тлумачиться як абсолютна заміненість між чоловіками та жінками ³³.

Проте чому це можливо? Біологічні дослідження вже показали, що чоловіки і жінки по своїй природі відрізняються — не лише в анатомії, а й у сутності.

³¹ Шевченко З. В. Словник гендерних термінів. URL: <http://a-z-gender.net/ua/biodeterminizm.html> (дата звернення: 02.04.2024)

³² Justice O. S, Gender and the Family. New York: 1989. P. 171

³³ Гендер чи стать? Гендерний мейнстрімінг та гендерні студії. URL: <http://catholicnews.org.ua/gender-chi-stat-genderniy-meynstriming-ta-genderni-studiyi> (дата звернення: 15.04.2024)

Це є причиною того, що гендерна теорія відмовилася від терміну «стать», і обрано термін «гендер» як центральний. «Гендер» у своєму власному тлумаченні: «гендер» лише «соціально конструйована роль», яка різко відрізняється від усіх біологічних та фізичних характеристик. З гендером можливе те, що неможливо зі статтю: «гендер» можна змінити за бажанням. Гендерна плинність – це здатність вільно і свідомо вибрати стать на будь-який період часу, на будь-якому етапі трансформації. Гендерна плинність не визнає жодних обмежень чи правил ³⁴.

На відміну від біологічної статі, існує не лише два гендери. Гендерні теоретики іноді виділяють п'ять або більше гендерів.

У Німеччині у 2003 році було створено «Центр гендерної компетентності» при Університеті імені Гумбольдта в Берліні, який відповідає за впровадження гендерної тематики. На своєму веб-сайті у 2006 році вони опублікували наступне: «людина народжується з біологічними характеристиками, розташованими вздовж спектру між чоловічими та жіночими особливостями». Там також було зазначено, що гендер – це «сукупність його соціальних цінностей» та «він різниться за походженням, віросповіданням, віком, здібностями, інвалідністю, сексуальною орієнтацією та іншими структурними особливостями» ³⁵. Іншими словами, замість двох статей (чоловічої та жіночої) пропонується ряд гендерних ідентифікацій. Це нове розуміння «рівності». З цього випливає, що гендерна перспектива включає не лише «рівність», але також питання «шлюбу та сім'ї», стверджуючи, що гомосексуальні відносини та шлюб мають бути рівноправними.

³⁴ Bornestein K. Gender-Outlaw: On Men, Women and the Rest of Us. New York: 1994. P. 52

³⁵ Свящук А.Л. Правовий захист ЛГБТ-спільноти: навчальний посібник. Київ: Видавництво «ФОП Голембовська О.О.», 2018. С. 123.

У 1995 році у Пекіні відбулася Четверта Всесвітня конференція жінок. Сайти, що підтримують актуалізацію гендерних питань, вважають цю конференцію «віхою» у поширенні гендерного підходу ³⁶.

Делегати ООН обговорювали реалізацію гендерних теорій у контексті пекінської конференції жінок. На той час, багаті країни, які шукали нову ідеологію, домінували над опором делегатів з країн третього світу. Журналістка та свідок Дейл О'Лірі розповіла цікаві інформацію про події перед конференцією і про те, як окремі представники ООН з менш розвинених країн, які підтримували традиційні погляди на сім'ю та шлюб, були змушені посісти другорядну позицію ³⁷.

Гендерні теорії, схоже, віддалені від повсякденного життя більшості людей у Європі. Однак варто зупинитися й задуматися над словами іспанського філософа Ортега-і-Гассета: «те, над чим думають сьогодні в університетах, з'явиться завтра на вулицях».

Гендерний теоретик Ніна Дегелє, професор соціології та гендерних досліджень в Університеті Фрайбурга, підтверджує, що гендерні теорії спрямовані на «відчоловічення статі». Вона також вказує на те, що програмне втілення цієї позиції є ключовим аспектом гендерної проблематики. «Це ... радикальний революційний крок. Найбільше засмучує те, що людина не може ідентифікувати себе як чоловіка або жінку».

Вже сьогодні досягаються основні мети гендерних теорій у фінансово забезпеченому бюрократичному апараті ЄС: невизначеність статі та абсолютна взаємозамінність жінок та чоловіків. Це підтверджують наступні приклади.

³⁶ Малес Л. В. Біологічні, психологічні та соціокультурні чинники. Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. Київ: «К.І.С.». 2004. С. 113.

³⁷ Гендер чи стать? Гендерний мейнстрімінг та гендерні студії. URL: <http://catholicnews.org.ua/gender-chi-stat-genderniy-meynstriming-ta-genderni-studiyi> (дата звернення: 15.04.2024)

У гендерній теорії термін «рівність» був перетворений. Тепер мова йде не про рівні можливості або рівність перед законом, а про концепцію взаємозамінності. Ця взаємозамінність припускає створення програмної моделі із обов'язковою рівністю в статистичних показниках – тобто 50/50 (чоловік-жінка) – через квоту на всіх рівнях життя та праці. Для досягнення цієї мети, всі жінки повинні якомога швидше після народження дитини повертатися на повну ставку на оплачувану роботу і, в суттєвій мірі, передати обов'язок опіки за дітьми державі. Якщо жінка та чоловік рівно поділили б між собою роботу та сімейні обов'язки на 50%, це сприятиме відповідності принципу обов'язкової рівності ³⁸.

У 2007 році, з нагоди Міжнародного жіночого дня у березні, заступник генерального секретаря ООН закликав до обов'язкової квоти рівності 50/50 для всіх чоловіків і жінок в ООН у всіх професійних позиціях та сферах життя. Одна з основних перешкод на шляху до цієї нової рівності полягає у тому, що материнство вважається головною причиною. Вагітність та годування грудьми можуть бути реалізовані лише жінками, що веде до нереалістичних вимог щодо статистичної рівності в усіх сферах. Навіть якщо лише деякі жінки вирішують зосередитися на материнстві протягом кількох років, це може привести до статистичної нереалізованості. Для досягнення більшої ідентичності між жінками та чоловіками у всьому світі використовують аборти; жінці завжди повинно бути надано можливість відмовитися від материнства ³⁹.

З погляду гендерних теоретиків, різниці між чоловіками та жінками мають бути зменшені настільки, наскільки це можливо. Особи чоловічої та жіночої статі повинні сприймати свій статевий тип як нормальний. Це допоможе позбавити молодих людей відчуття неадекватності.

³⁸ Degele N. Anpassen oder unterminieren: Zum Verhältnis von Gender Mainstreaming zu Gender Studies. – www.soziologie.uni-freiburg.de/Personen/degele/material/pub/anpassen.pdf (Дата звернення: 17.04.2024)

³⁹ A Glossary of Feminist Theory. Ed. by Andermahr S., Lovell T., Wolkowitz C. London : Arnold; New York : Oxford University Press, 2000. P. 103-104

Під керівництвом Німеччини, Рада ЄС у весняному сезоні 2007 року сприяла створенню програмного документу «Європейський альянс для сімей», що передбачав заходи для подолання гендерних стереотипів у освітній сфері ⁴⁰.

У січні 2007 року було внесено проект поправки до німецького закону про транссексуалів у Бундестазі. У ньому зазначалось, що для юридичного визнання статі людини фізичні ознаки вже не мають вирішального значення, а лише суб'єктивне сприйняття цих осіб. Проект закону встановлював, що різноманітність ідентичностей повинна бути прийнята, і особи, які вважають себе транссексуалами, не можуть піддаватися дискримінації ⁴¹.

Суть гендерної перспективи та проблематики полягає в неправильному тлумаченні понять статі, руйнуванні традиційних уявлень про шлюб та сім'ю і формуванні нового типу індивідуалістичного підходу, який акцентується на самому собі, виходячи за межі бінарних уявлень про стать та постійно переосмислює свою ідентичність.

Враховуючи гендерну перспективу, фактично йдеться про деградацію мови, боротьбу проти біологічних особливостей та поняття «вільності» у контексті статі, що фактично веде до відчуження від самого себе; це перетворюється у конфлікт із біологічною природою та призводить до знищення шлюбних зв'язків та руйнації сімейного благополуччя.

К. С. Льюїс активно досліджував «корупцію мови». «Мова може зцілити або знищити», – сказав він. Мова зцілює, якщо вона чітко висловлює істину. Корумпована мова є незрозумілою мовою. Щодо

⁴⁰ Журнал Федерального міністерства сім'ї (Newsletter des Bundesfamilienministeriums, BMFSFJ-Newsletter, 30.5.2007).

⁴¹ Nicholson, Linda. Interpreting «Gender» //The Play of Reason: From the modern to the postmodern. Ithaca, N. Y.: Cornell University Press. 1999. P. 53

гендерної проблематики Фолькер Цаштров пише: «Незрозумілість є зумисною»⁴².

Поряд з незрозумілістю таємничо переосмислені такі слова, як рівність, право, сім'я, що відзначалися позитивними асоціаціями. Мова навмисно використовується для того, щоб заплутати і засліпити.

Тут доречним є образ підводного човна: важко знати щось напевне. Навряд чи хто-небудь знає, куди саме він йде і чого він хоче.

Переосмислення від доброго до поганого, на думку Льюїса, вперше з'являється в мові. Якщо ви змініте слова або їх зміст, суспільне сприйняття речей зміниться. Метою є змусити людей підтримати те, що зазвичай вони б ніколи не підтримали, знаючи, що за цим стоїть.

Людина, створена як жінка і чоловік, не може сама, згідно своєї волі, наново створювати свою ідентичність. Це стосується не тільки «біологічної реальності», проти якої гендерна проблематика марно бореться. Це також відноситься до об'єктивних стандартів, «яким людина повинна підпорядковуватись, якщо розуміє свою свободу і не хоче стати жертвою поневолення»⁴³. У передмові до книги К. С. Льюїса «Ліквідація людини» сказано, що «людина не винайшла для себе добра, але, знаходячи його в своїй інтуїції, повинна підкорятися йому, якщо не хоче потонути під тягарем свободи гідності»⁴⁴.

Насправді, значне напруження у відносинах між чоловіком і дружиною може виникнути як через дітей, сім'ю та майбутнє, так і через різницю між двома статями.

Більше 50 років тому, філософ і юдео-християнський мислитель Ойген Розенсток-Хюссі (який в іншому місці висловлюється за партнерські відносини у шлюбі) писав про дві нібито «рівності», тобто про

⁴² Zastrow V. Gender-Mainstreaming – Politische Geschlechtsumwandlung. Leipzig, 2006. P. 10

⁴³ Lewis C. S. Die Abschaffung des Menschen. Einsiedeln, 1997. P. 11

⁴⁴ Там само. P. 12

однаковість партнерів у шлюбі: «Мені здається, ніби перейменування чоловіка і дружини, нареченого і нареченої на двох партнерів свідомо розмиває глибоку різницю між статями. Різниця статей є чудовою для сімейного життя»⁴⁵.

Гендерні теорії не будуть переважати, якщо достатньо жінок і чоловіків підтримуватимуть свою унікальність, готові до плідної співпраці та взаємодоповнення. Це не про «взаємозамінність», а про повагу до «глибоких» відмінностей⁴⁶.

Наступне запитання з ряду важливих, але спірних для сучасної гендерної теорії може бути таким: чи є гендер ідеологічно нейтральною категорією чи ні? Наприклад, в пострадянському просторі політичне й академічне використання терміну «гендер» не має феміністичного підтексту, але, навпаки, відображає, як сказала Дж. Скотт, «політичну нейтральність і академічну повагу». Але як бути з тим, що історичні дослідження гендеру є «концептуальним проєктом фемінізму, в рамках якого відкриваються нові можливості, пов'язані з використанням гендерного підходу для аналізу владних взаємин та ієрархій, структур влади та підкорення, систем домінування»? Адже феміністичні й гендерні дослідження і практики пов'язані історично і логічно⁴⁷.

Мабуть, не варто розглядати у цьому тексті визначення фемінізму загалом, а також пострадянського (або українського) фемінізму. Зазначимо лише, що питання фемінізму в Україні дуже складне: повсякденна свідомість проявляє стійку несхильність до усього «феміністичного».

⁴⁵ Rosenstock-Huessy E. Der unbezahlbare Mensch. Berlin, 1962. P. 139

⁴⁶ Марценюк Т. Гендерна рівність і недискримінація: посібник для експертів і експерток аналітичних центрів. Київ, 2014. С. 54

⁴⁷ Там само.

Навіть серед фахівців не завжди є чітке розуміння різниці між, наприклад, «гендерним аналізом» і «феміністичним аналізом»⁴⁸.

Важливо відзначити, що деякі визначені класики феміністичної теорії висловлюють великий сумнів у використанні терміну «гендер». Наприклад, у своєму інтерв'ю з Джудіт Батлер, Розі Брайдотті вбачає, що термін «гендер» виявляється для неї теоретично неадекватним і політично неоднозначним. Вона ремаркує, що походження терміну «гендер» англomовного походження має в собі свою культурну специфіку, тому він не може бути легко тлумачений іншими мовами або культурами. Брайдотті додає, що взагалі термін «гендер» не відображає феміністичну тезу про чоловіче домінування, оскільки базується на ідеї симетрії між чоловічим і жіночим у суспільстві⁴⁹.

Справді, відмінність між феміністичними і гендерними дослідженнями полягає у тому, що останні, крім аналізу стосунків між жінками та чоловіками, охоплюють дослідження сексуальності, включаючи квір-дослідження (про геїв, лесбіянок, бісексуалів, транссексуалів). У цьому контексті гендерні дослідження є більш толерантними: деякі дослідники навіть порівнюють гендер з «гнучкою формою для печива», яку можна надати будь-якої форми⁵⁰.

Отже, феміністичні теорії та практики були причиною для розвитку гендерних досліджень і практик. Перетворивши методологію з есенціалізму на соціальний конструктивізм, вони стали невід'ємною складовою гендерних досліджень. Більшість дослідників розглядають цей процес як логічний та природний. Проте страх того, що гендерні дослідження можуть втратити свою ключову роль як критична теорія суспільства, спонукає

⁴⁸ Маєрчик М. Гендерована біологія: наукові факти і політичні інтерпретації (Розділ 4) // Гендер для медій: підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей / за ред. М. Маєрчик, О. Плахотнік, Г. Ярманої. Київ: Критика, 2013. С. 65.

⁴⁹ Там само.

⁵⁰ Lewis C. S. Die Abschaffung des Menschen. Einsiedeln, 1997. P. 14

деяких представників західної феміністичної спільноти дивитися з підозрою на поняття «гендер» у його сучасному розумінні ⁵¹.

Зазначені протиріччя безпосередньо стосуються практик гендерної політики в Україні. Під час освітньої та інформаційної діяльності питання «гендер та/або фемінізм» зустрічається надто часто, щоб його ігнорувати. Відповідаючи на це, найважливіше уникати екстремізму: у такій ситуації відкидати фемінізм як щось принципово відмінне є нечесним і неправильним, оскільки сучасні гендерні політики є логічним наслідком і досягненням світового феміністичного руху. Водночас, чітке пояснення відмінностей між гендерними теоріями та практиками, а також фемінізмом, сприятиме більш точному розумінню проблематики різними соціальними групами ⁵².

Висновки до 1 розділу

Дослідження пов'язаності між поняттями «гендер» і «стать» виявило суттєві відмінності, які формують основу для розуміння гендерної ідеології. Поняття «гендер» трансформувало своє значення з граматичної категорії в соціологічну концепцію, використовується для опису соціальних ролей і ідентичностей, пов'язаних із чоловічим і жіночим, ставлячи акцент на їхній нерівності в суспільстві. Термін активно впроваджувався феміністськими рухами, зокрема на міжнародних конференціях 199-х років, з метою породження дискусій про рівність і ієрархії у гендерних відносинах. Важливо відзначити, що бінарне поділ на «чоловічий» і «жіночий» рід також відкриває простір для «середніх» форм поведінки, які часто

⁵¹ Оксамитна С. М. Гендерні ролі та стереотипи // Основи теорії гендера: Навчальний посібник. Київ: «К.І.С.», 2004. С. 157-181.

⁵² Гендер і гендерна рівність. Тема 1. URL: https://courses.prometheus.org.ua/assets/courseware/261009c7d3a3f4ac0f1e61e560b8c202/c4x/IRF/101/asset/для_слухачів_Тема_1.pdf (дата звернення: 28.04.2024)

ігноруються. Це надає гендерному аналізу динамічного характеру, що підкреслює його культурну варіативність і еволюцію в часі.

Гендерна ідеологія визначається, як сукупність уявлень і переконань, що прагнуть виправдати відхилення від традиційних статевих взаємин, адже сприяє формуванню нових соціальних ролей та ідентичностей, які діють в межах суспільства. В рамках сучасної теорії гендеру було вказано на необхідність дослідження та аналізу актуальних соціальних, економічних і культурних умов, що ведуть до нерівності між статями, а також на пошуки шляхів для вирівнювання цих відносин.

На основі значущих аспектів, окреслених в роботі, відзначено важливість критичного осмислення традиційних уявлень про стать, а також необхідність переосмислення ролі чоловіків і жінок у сучасному суспільстві. Особливу увагу приділено значенню гендерних ідеологій, зокрема біологічного детермінізму, соціального конструктивізму та інтерсекціональності, які впливають на формування ідентичностей та суспільних відносин.

Щодо гендерної ідеології, зокрема аналіз походження терміна та біодетермінізму, виявляє складну взаємозалежність між біологічними та соціокультурними аспектами статі та гендеру. Незважаючи на те, що біодетерміністична парадигма наголошує на анатомічних та фізіологічних відмінностях між чоловіками та жінками, сучасні дослідження свідчать про те, що соціальні конструкції значно впливають на формування гендерних ролей та ідентичностей.

Аналізуючи критичні позиції феміністок щодо біодетермінізму, можна відзначити, що цей підхід не враховує гнучкість соціальних норм і зміну ролі жінок та чоловіків у суспільстві. Інтерсекційний фемінізм, запроваджений Кімберлі Креншоу, розширює розуміння гендерної дискримінації, включаючи взаємодію різних форм дискримінації, що

підкреслює важливість адаптації традиційних гендерних понять до сучасних соціальних реалій.

Дослідження розвитку та ідеології гендеру показує, що історично сформовані традиційні уявлення про гендерні ролі поступово змінюються під впливом нових соціальних, економічних та культурних реалій. Поняття гендеру, що сприймається як соціальний конструкт, відкриває нові можливості для аналізу нерівностей та формування справедливого суспільства, де акцент ставиться на гендерній рівності та усуненні стереотипів. Гендерні теорії, що виникають у контексті марксизму, ставлять під сумнів біологічні основи розподілу ролей і акцентують на гнучкості та різноманітності гендерних ідентичностей.

Часом нерегульоване використання терміна «гендер» може призводити до виклику традиційних уявлень про сім'ю та шлюб, при цьому акцентуючи увагу на особистій ідентичності та самоусвідомленні. Під впливом таких поглядів спостерігається зменшення акценту на біологічних відмінностях між статями, що може приводити до виникнення нових соціальних динамік і змін у сприйнятті гендеру в суспільстві.

Отож, дослідження гендерної ідеології та її розвитку виявляє складну динаміку між змістом терміна «гендер» та його культурно-соціально-соціальними контекстами. Походження терміна та його використання в дискурсі свідчать про наміри переосмислення й можливу маніпуляцію мовою, яка може сприяти заплутанню реальних гендерних відносин. Аналіз показує, що гендер не варто розглядати як нейтральну категорію, оскільки вплив феміністичних теорій на його формування призводить до виникнення нових можливостей для розуміння влади та підкорення. Одночасно, напруження в стосунках між статями, а також незгода з ідеями абсолютної рівності у шлюбі та сім'ї, підкреслюють важливість визнання глибоких відмінностей між чоловіками і жінками.

РОЗДІЛ 2

СТАВЛЕННЯ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ ДО ГЕНДЕРНОЇ ІДЕОЛОГІЇ

Гендерна ідеологія та її взаємодія з релігійними поглядами, зокрема Католицької Церкви, є однією з найактуальніших та найдискусійніших тем сучасності. Ця тема викликає жваві дебати в наукових колах, засобах масової інформації та суспільстві загалом. Розбіжності у поглядах на питання статі, гендеру та сексуальності призводять до гострих суперечок, які торкаються фундаментальних цінностей, моральних норм та соціальних устроїв.

Католицька церква, як одна з найбільших і найвпливовіших релігійних інституцій світу, займає чітку позицію щодо багатьох суспільних питань, у тому числі й щодо гендерної ідеології. Її вчення, засноване на Святому Письмі та традиції, формувалося протягом століть і має значний вплив на життя мільйонів віруючих.

У сучасному світі, де відбувається активний культурний обмін і зростає вплив секуляризації, релігійні доктрини зустрічаються з новими викликами. Гендерна ідеологія, як один з продуктів сучасного суспільства, вимагає від релігійних інституцій переосмислення своїх позицій та адаптації до нових реалій.

Дискусії про гендерну ідеологію часто пов'язані з питаннями прав людини, соціальної справедливості та рівності. Релігійні організації, зокрема Католицька Церква, традиційно відстоювали ці цінності, однак їхнє розуміння прав людини може відрізнятися від сучасних ліберальних концепцій.

Одним з центральних питань у дискусії про гендерну ідеологію є розуміння сім'ї та шлюбу. Католицька Церква традиційно визначає шлюб

як союз між чоловіком і жінкою, спрямований на продовження роду та виховання дітей. Сучасні концепції гендеру та сексуальності ставлять під сумнів це визначення, що призводить до конфлікту між релігійними та секуляризованими цінностями.

Питання гендерної ідеології тісно пов'язані з освітою та вихованням підростаючого покоління. Суперечки про те, які цінності та знання повинні бути передані дітям у школі, часто виникають на тлі протистояння релігійних і світських поглядів на гендер.

Метою цього дослідження є всебічний аналіз ставлення Католицької церкви до гендерної ідеології. Ми розглянемо основні положення католицького вчення щодо статі, гендеру та сексуальності, проаналізуємо еволюцію цих поглядів з часом та дослідимо сучасні дебати навколо цієї теми. Крім того, ми спробуємо визначити, як Католицька Церква взаємодіє з сучасним суспільством у питанні гендерної рівності та прав людини.

2.1. Традиційний погляд Католицької Церкви на гендерні ролі та відносини

Непорозуміння Католицької Церкви з секуляризованою позицією стосовно поняття «гендерна рівність». у першу чергу виникають через непорозуміння термінів. Більшість українців сприймають поняття «гендерна рівність» як рівність чоловіків і жінок, тому коли Церква висловлює свою незгоду з «гендерною рівністю», їй відразу приписують намагання зберегти та посилити патріархальну систему в Україні, дискримінувати жінок і навіть сприяти насильству проти них. Такі обвинувачення можуть мати підстави лише у випадку, якщо поняття «гендерна рівність» було б чітко визначеним та розумілося як рівність лише

чоловіків і жінок. Проте цього не відбувається, оскільки це поняття насправді дуже багатоаспектне, так само як і саме поняття «гендер»⁵³.

Фактично, насправді губиться розрізнення між термінами «стать» та «гендер», що в результаті сприяє масовим маніпуляціям свідомістю. «Стать» та «гендер» можуть бути сплутаними через те, що експерти час від часу використовують їх не вірно. Стать – це біологічне поняття, у той час як гендер – це соціальна концепція. Стать визначає вроджений біологічний стан буття чоловіком або жінкою. Гендер стосується соціальних ролей та ідентичностей, пов'язаних з приналежністю до чоловічої або жіночої статі та взаємин між чоловіками та жінками. У кожному суспільстві існують гендерні різниці, що значно змінюються відповідно до культури та можуть різко змінюватися з часом. Стать – це біологія. Гендер – соціологія. Стать є постійною «Гендер може бути змінним» - цитата з Робочого документу Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО) 2011 року⁵⁴. та Енциклопедії Американської асоціації психологів, роблять розрізнення між поняттями «стать» та «гендер». За їх визначеннями, стать зазвичай посилається на біологічні характеристики чоловіків та жінок, у той час як гендер відображає психологічні, поведінкові, соціальні та культурні аспекти ідентичності чоловіка або жінки (наприклад, маскуліність або жіночність). Гендер, як показують ці визначення, не є постійним або об'єктивним поняттям, але пов'язаним з індивідуальним та соціальним сприйняттям ідентичності за статтю. Тому виникає запитання: що саме має на увазі «гендерна рівність»? Якщо це співвідношення між чоловіками та

⁵³ Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська Конвенція): Довідник для членів парламенту, 2013. 104 с. URL: <https://rm.coe.int/1680096e45> (дата звернення: 15.10.2024)

⁵⁴ Agricultural Development Economics Division – Food and Agriculture Organization of the United Nations. Gender differences in assets. ESA Working Paper No. 11-12 March 2011 / prepared by the SOFA Team. URL: <http://www.fao.org/docrep/013/am317e/am317e00.pdf> (дата звернення: 11.15.2024)

жінками, чому б не вживати термін «рівність за статевою ознакою»? Чому обов'язково використовувати складне та спірне поняття «гендер»⁵⁵?

Здається, що наразі деякі переконані в тому, що біологічна стать стала перешкодою для досягнення рівності, вважаючи статеву відмінність причиною соціального приниження, порушення прав і насильства в сім'ї та поза нею (з боку чоловіків у стосунках з жінками). Проте важливо пам'ятати, що не сама статевість є корінем цих та інших соціальних проблем, а його спотворене сприйняття і розуміння⁵⁶. На сьогоднішній день в Україні та світі прийшли гендерні теорії як альтернатива попередньому уявленню про існування людини у двох статях, які пропонують розглядати життя людини у десятках «соціальних статей» або гендерів. У відмінність від статевої ідентичності, яка базується на біологічних особливостях, гендер не обмежується бінарністю (чоловік або жінка), але ставить на перший план широкий спектр і можливість самовизначення. Гендерна ідеологія стверджує, що особа може вільно вибрати та втілювати свою сексуальну ідентичність незалежно від своєї біологічної статі. Таке розмежування та відокремлення статі та гендеру є шкідливим, оскільки порушує традиційні цінності суспільства, що ґрунтуються на віросповіданні та природному порядку. Згідно з цією «теорією», кожна особа може мати гендер, який формується унікальною комбінацією характеристик, які вона приписує собі самостійно⁵⁷. Гендер, в цьому випадку, припускається можливим вибором. Таким чином, є імовірність обрати гендер, який відповідає біологічній статі, але також можна обрати й інший. Особам вказується на те, що їм не обов'язково обмежуватися своєю

⁵⁵ Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська Конвенція): Довідник для членів парламенту, 2013. 104 с. URL: <https://rm.coe.int/1680096e45> (дата звернення: 15.10.2024)

⁵⁶ Agricultural Development Economics Division – Food and Agriculture Organization of the United Nations. Gender differences in assets. ESA Working Paper No. 11-12 March 2011 / prepared by the SOFA Team. URL: <http://www.fao.org/docrep/013/am317e/am317e00.pdf> (дата звернення: 15.10.2024)

⁵⁷ Всеукраїнська рада Церков і релігійних організацій виступила проти ратифікації Стамбульської конвенції. URL: <http://vrciro.org.ua/ua/statements/499-uccro-against-ratification-of-istambul-convention> (дата звернення: 15.10.2024)

біологічною статтю чоловіка або жінки, чи суспільною роллю чоловіка або жінки. Натомість вони можуть вибирати свій гендер і гендерну роль серед різних можливостей (гетеросексуальна, гомосексуальна, транссексуальна, андрогінна, бігендерна, агендерна тощо), пропонованих різними гендерними ідеологами. Важливе не лише те, що хто-небудь є, а що хто-небудь робить. Крім того, гендер не є статичним, а динамічним поняттям, тобто протягом життя його можна змінювати неодноразово, – сказано в Посланні Синоду Єпископів Києво-Галицького Верховного Архиєпископства УГКЦ стосовно небезпеки гендерної ідеології (1 грудня 2016 року) ⁵⁸.

Неоднозначність терміну «гендерна рівність» була однією з причин, чому Всеукраїнська рада Церков і релігійних організацій виступила проти ратифікації Стамбульської конвенції, але це не означає, що Рада Церков підтримує насильство чоловіків над жінками або перешкоджає законним заходам проти такого насильства ⁵⁹. Просувати рівність чоловіків і жінок не те саме, що просувати гендерну рівність. Це не одне й те ж, а зовсім різні поняття. Якщо концепція рівності чоловіків і жінок базується на визнанні їхніх відмінностей і доповненні один одного (адже тільки різні, але рівні за статусом, можуть доповнювати один одного), то концепція гендерної рівності базується на ідеї однаковості чоловіків, жінок та всіх інших так званих «статей».

У Пояснювальній доповіді до Стамбульської конвенції зазначено, що насильство за гендерною ознакою пов'язане з намаганням заподіяти жінці будь-яку шкоду, що виникає як внаслідок, так і як причина нерівних стосунків між статями через сприйняття різниць між жінками та

⁵⁸ Послання Синоду Єпископів Києво-Галицького Верховного Архиєпископства УГКЦ стосовно небезпеки гендерної ідеології (1 грудня 2016 року), № 13, 15. URL: <https://docs.ugcc.ua/1423/> (дата звернення: 11.11.2024)

⁵⁹ Всеукраїнська рада Церков і релігійних організацій виступила проти ратифікації Стамбульської конвенції. URL: <http://vrciro.org.ua/ua/statements/499-uccro-against-ratification-of-istambul-convention> (дата звернення: 15.10.2024)

чоловіками, що приводить до залежного стану жінок як у приватній, так і у публічній сферах ⁶⁰. Звідси зрозуміло, що поняття «сприйняття відмінностей» забарвлене негативно. Якщо б йшлося лише про дискримінаційне сприйняття відмінностей, не було би жодних проблем, але ж для теоретиків гендеру важливо в принципі заперечити відмінності між чоловіками і жінками, між гетеросексуалами і гомосексуалами і т.д. Згідно з гендерною ідеологією, стать будь-якого індивіда не є визначальним фактором, а є результатом умовностей і стереотипів соціального, культурного та виховного середовища, які визначають соціальну роль особи і спрямовують її розвиток в руслі чоловічих або жіночих стереотипів ⁶¹. Прихильники теорії гендеру вважають, що усунення цих стереотипів і умовностей призведе до загальної рівності. У свою чергу, християни та представники інших монотеїстичних релігій стверджують про зовсім інший підхід до рівності. Для тих, хто вважає Святе Письмо авторитетним, інтерпретація чоловічості та жіночості як «сукупності умовностей і стереотипів» є недопустимою, оскільки у Писанні чітко сказано про створення людини чоловіком і жінкою: «І сотворив Бог людину на свій образ; на Божий образ сотворив її; чоловіком і жінкою сотворив їх» (Бут. 1,27). Крім того, думка прихильників теорії гендеру про відсутність відмінностей між чоловіками і жінками не витримує критики з біологічної точки зору ⁶². Те саме стосується вигадливої кількості «статей», які намагаються обґрунтувати біологічною патологією розвитку статевої системи як свідчення про існування більше, ніж двох статей. «Можливість виявлення цих рідкісних патологій була інтерпретована гендерною ідеологією як підтвердження того, що стать не є жорстко визначена: існує

⁶⁰ Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська Конвенція): Довідник для членів парламенту, 2013. 104 с. URL: <https://rm.coe.int/1680096e45> (дата звернення: 15.10.2024)

⁶¹ Bencini Ch. «Il sesso come dato biologico e le teorie del gender» / L'ideologia delgender. Miti e realtà, Scienza & Vita Firenze, P. 1.

⁶² Там само, P. 5-7.

різноманіття можливих статевих станів, що не чітко визначені або розпізнані і потребують вибору від індивіда, який має визначити, до якої статі належати. Серед всіх цих станів «чоловічість» та «жіночість» представляють лише дві крайні можливості. Тому ці випадки вже не є вираженням аномалії у розвитку (яка, до речі, пов'язана з підвищеним ризиком виникнення пухлин (раку) та інших патологій), а є нормальними явищами»⁶³, – говорить італійський науковець-біолог К'яра Бенчіні. Гендерну теорію, що не відповідає об'єктивним, тобто непристрасним, науковим фактам, можна знайти в працях інших вчених, які, крім біології, також представляють галузі науки, такі як психологія та соціологія⁶⁴.

Католицька Церква визнає, що культура має вплив на суспільство, а цей вплив іноді може бути шкідливим. Вона також погоджується з наявністю умовностей та стереотипів в суспільстві, які визначаються культурою. Церква не відкидає можливість дискримінації жінок та їхнього насильства з боку чоловіків. Однак вона вбачає проблему насильства не в різниці між статями, яку неможливо повністю усунути, а в зловживанні силою з боку сильнішої сторони проти слабшої. Хоча безсумнівно культура грає значну роль у формуванні гендерних ролей і жінки в минулому та в деяких культурах залишаються об'єктом сильної дискримінації, їм заперечується доступ до освіти, працевлаштування і навіть медичної допомоги, також безспірно не погодження з власною статтю⁶⁵ походить від труднощів у власному розвитку, у самоідентифікації, у афективних та виховних відносинах з батьками»⁶⁶, – говорить Бенчіні. Слід боротися з дискримінацією в культурі, уникати домашнього та соціального

⁶³ Bencini Ch. «Il sesso come dato biologico e le teorie del gender» / L'ideologia delgender. Miti e realtà, Scienza & Vita Firenze, P. 8.

⁶⁴ Mayer L. S., McHugh P. R. Special Report: Sexuality and Gender Findings from the Biological, Psychological, and Social Sciences. *The New Atlantis. A Journal of Technology and Society*, № 50. 2016. P. 39-40.

⁶⁵ Там само, P. 39-40.

⁶⁶ Bencini Ch. «Il sesso come dato biologico e le teorie del gender» / L'ideologia delgender. Miti e realtà, Scienza & Vita Firenze, P. 8.

насильства, протидіяти будь-яким формам фізичного та психологічного насильства, сприяти утворенню здорової родини, де чоловік і жінка доповнюють одне одного і виховують дітей у любові.

Тож повертаємося до питання, яке було поставлено раніше: чому необхідно використовувати термін «гендерна рівність» і не «статева рівність» або «рівність за статевою ознакою»? Чи справді українське суспільство сумнівається у тому, що існують лише дві статі? Чому важливо включати теорію гендеру, а точніше, ідеологію гендеру, при ухваленні документу про ненасильство над жінками? Чому необхідно деструктувати українську сім'ю, якщо ми хочемо боротися з соціальною нерівністю? Традиційна сім'я не є рівнозначною насильству, хоча в ній може відбуватися насильство. Необхідно утримуватися від неправильних висновків. Проблема полягає не стільки у висновках, як у підставах. Так от, твердження про те, що «традиційна сім'я є місцем насильства чоловіків над жінками» є неправомірною підставою, з якої потім випливають дуже логічні, але неправильні висновки. Це так само, як сказати, що «всі птахи літають» у підставі і потім стверджувати, що «пінгвін не є птахом» у висновку ⁶⁷.

Як Католицька Церква підтримує статеву (не гендерну!) рівність? Немає сумнівів, що вона ставиться до цього позитивно. «Нема юдея ані грека, нема невольника ні вільного, немає ні чоловіка, ані жінки, бо всі ви одно у Христі Ісусі» (Гал 3:28), – говорить св. апостол Павло, вказуючи на те, що перед Богом усі рівні: як чоловіки, так і жінки, як юдеї, так і греки, як раби, так і пани. Заразом вартує додати, що Церква не вбачає рівність чоловіків із жінками в рівності їхніх соціальних ролей і не вважає, відповідно, що різноманітні соціальні ролі є виявом дискримінації ⁶⁸.

⁶⁷ Bencini Ch. «Il sesso come dato biologico e le teorie del gender» / L'ideologia delgender. Miti e realtà, Scienza & Vita Firenze, P. 9-10.

⁶⁸ Mayer L. S., McHugh P. R. Special Report: Sexuality and Gender Findings from the Biological, Psychological, and Social Sciences. *The New Atlantis. A Journal of Technology and Society*, № 50. 2016. P. 42

Чоловік покликаний/створений бути батьком, а жінка – матір'ю, а це є різні соціальні ролі. Адже чоловік має, насправді, більшу фізичну силу, а жінка – безумовно, більшу здатність будувати та налагоджувати стосунки, і це зумовлює їхні відмінні вибори у професійній реалізації і т.д. Що стосується Католицької Церкви як інституції, то багато хто може закидати, що саме у ній починається таке явище як «професійна» дискримінація, адже, за винятком деяких протестантських церков, жінки не мають доступу до Таїнства священства. На практиці в християнстві жінка є визнана найсвятішою з усіх людей і ми називаємо її Богородицею. Такого рівня почитання та визнання, яке має ця Жінка, не має жоден з ангелів, святий та з апостолів. Сьогодні Церква визнає, що немає явних богословських причин, чому жінки не могли б брати участь у священстві, але зберігається церковна Традиція, яка для католиків та православних має важливе значення. Більшість жінок, з тих, які щонеділі, кожного свята відвідують храми, самі визнають той факт, що не були б готовими прийняти таке поняття жіночого священства. Однак, ті, які вимагають жіночого священства, зазвичай є всього-на-всього формальними християнами ⁶⁹.

Повертаючись до теми різних суспільних ролей, вартує ще раз акцентувати, що Католицька Церква не вбачає в цьому зневаги, хоча і не заперечує, що зневага за статевою ознакою можлива. Однак підставою для зневаги є не суспільні ролі як такі, а надумана вищість одних суспільних верств над іншими. З тим власне потрібно боротися. Суспільні ролі чоловіків і жінок є різні, але однозначні ⁷⁰.

Ми як християни віримо у формування світу Господом. Як каже книга Буття, Бог створював світ шість днів. На початку Бог створив землю, природу, рослини, тварин і людину, наділивши їх усім необхідним у своєму

⁶⁹ Mayer L. S., McHugh P. R. Special Report: Sexuality and Gender Findings from the Biological, Psychological, and Social Sciences. *The New Atlantis. A Journal of Technology and Society*, № 50. 2016. P. 41.

⁷⁰ Там само. P. 42.

великому творінні. Людину створено як вершину всього створіння, за образом і подобою Божою. «І Бог створив людину на свій власний образ; на образ Божий створив він її». (Бут. 1,27). Людину Бог у в цьому живому поставив високо, дав велику гідність, яка витікає з «образу і подоби Божої» (Бут. 1,26). Ця гідність засвідчується в Новому Завіті, у Воплоченні Божого Сина Ісуса Христа ⁷¹.

Людське ество не є випадковістю, все це є Божий задум, створений з Його любові. Відповідно і наша стаття не є чимось випадковим, якою можна керувати на свій розсуд. Господь зрозуміло «чоловіком і жінкою створив їх» (Бут. 1,27). Відповідно факт гендеру буде зміненням у сфері людської тілесності, що є вищим за нашу компетенцію.

Папа Венедикт XVI про гендерну ідеологію говорив так: «те, що багаторазово виражається і розуміється під визначенням «гендер», призводить урешті до самозвільнення людини від утвореного світу і від Творця. Людина хоче сама себе створювати і завжди та лише одна хоче керувати всім, що її стосується. Але тоді вона живе наперекір істині, та Духові-Творцеві» ⁷².

Отже, коли людина хоче звершувати функцію Бога, вибираючи свою стаття, психологію, фізіологічну приналежність, вона іде стежкою руйнування її тотожності, тобто самої себе.

Людська анатомія говорить, що формулювання статі дитини чиниться в момент з'єднанні двох гамет (в момент запліднення), «які беруться, одна від батька (чоловіча гамета, або сперматозоїд), а інша - від матері (жіноча гамета, або яйцеклітина)» ⁷³. Стаття дитини визначається хромосомою, яку

⁷¹ Bencini Ch. «Il sesso come dato biologico e le teorie del gender» / L'ideologia delgender. Miti e realtà, Scienza & Vita Firenze, P. 12.

⁷² Послання Синоду Єпископів Києво-Галицького Верховного Архиєпископства УГКЦ стосовно небезпеки гендерної ідеології (1 грудня 2016 року). URL: <https://docs.ugcc.ua/1423/> (дата звернення: 17.11.2024)

⁷³ Бойко І. *Біоетика*. Львів 2008, С. 28.

передає сперматозоїд - або Х, або Y, тому вона залежить від гамети батька⁷⁴. Материнська гамета завжди має Х-хромосому, тому стать визначається природним процесом зачаття, не піддається зміні.

Психологія виявляє іншу тенденцію, коли люди реагують на свою стать, розглядаючи її як нагороду або покарання під впливом культурно-соціальних факторів, таких як очікування батьків, уявлення про роль своєї статі, її цінності та т.д. Тому природні основи поведінки можуть посилюватися або, навпаки, гальмуватися, що може вплинути на продуктивність людської діяльності та призвести до розвитку неврозів⁷⁵. У сфері психології виявлені наукові дослідження, які підтверджують вплив соціального оточення на індивіда та сприйняття його «статевої приналежності».

Як репродуктивні, так і пізнавальні якості, емоційна сфера і поведінка можуть відрізнятися у чоловіків і жінок. Уявлення про статево-рольові психологічні відмінності включають як народні повір'я, так і культурні стереотипи. Розрізнити факти від уявлень не завжди можливо. У 1942 році К. Макнемар статистично підтвердив, що дівчатка мають більш розвинений естетичний смак, мову та координацію, тоді як хлопчики володіють кращими математичними і механічними здібностями. У дівчаток краще розмовне мовлення, а жінки виявляють адаптивність, вихованість та вищий рівень соціальної бажаності, тоді як чоловіки проявляють більшу кмітливість та винахідливість. Таким чином, біологічна стать і психологічні особливості пов'язані неоднозначно: можливо, що чоловік має жіночу поведінку, а жінка виявляє чоловічі риси. Для того, щоб людина прийняла свою стать, усвідомила її та навчилася використовувати ресурси, вона

⁷⁴ Бойко І. *Біоетика*. Львів 2008, С. 28.

⁷⁵ Палій А.А. Диференціальна психологія. Київ : Альма-Матер, 2010, 680 с.

повинна успішно пройти процес, відомий як статево-рольова соціалізація⁷⁶.

Соціологія пояснює особистість як реальність, яка набуває значення і стає суспільно помітною під час прийняття різних ролей і функцій. З філософської перспективи, особистість вважається свідомістю, здатністю до мови та моралі.

Ця ідентичність особистості, або тотожність, є внутрішньою несуперечністю, «тотожна самій собі». Це заперечує Джудіт Батлер, стверджуючи, що «ознаки особистості не є логічними або аналітичними, а скоріше є соціально утвореними нормами культурної пізнаності»⁷⁷. Так, вплив середовища на формування особистості дійсно дуже важливий. Соціологія вивчає взаємовідносини людей в суспільстві, а отже й вплив соціального середовища на формування особистості. Через спілкування, взаємодію та сприйняття інших людей людина усвідомлює себе як частину суспільства і набуває певних ролей, які впливають на її поведінку та характер.

Гендерний рух, насправді, спрямований на досягнення абсолютної однаковості, а не лише рівності, і це може призвести до знищення особистісних меж і обмежень індивіда. Теорія гендеру прагне забезпечити однаковість у правах, вигляді, поведінці, статусі тощо, що може призвести до втрати унікальних рис та характеристик, які є властивими природі кожної людини⁷⁸.

Прихильники гендерної ідеології використовують аргумент про народження дітей із двома статевими ознаками одночасно як один із аргументів, що спонукає до вибору статі в таких ситуаціях. Це підтверджує

⁷⁶ Butler J. Gender trouble - feminism and the subversion of identity. New York: Routledge, 1990. P. 31

⁷⁷ Butler J. Gender trouble - feminism and the subversion of identity. New York: Routledge, 1990. P. 31

⁷⁸ Послання Синоду Єпископів Києво-Галицького Верховного Архиєпископства УГКЦ стосовно небезпеки гендерної ідеології (1 грудня 2016 року). URL: <https://docs.ugcc.ua/1423/> (дата вернення: 17.11.2024)

спроможність людини та її можливість вибирати свою стать, оскільки визначення статі дитини при зачатті зазвичай ґрунтується на типах статевих хромосом у гаметах, які об'єднуються під час запліднення ⁷⁹. Отже, у випадку народження дитини із зовнішніми двома статевими ознаками, що вказує на певну патологію в утробному розвитку, дитина на генетичному рівні має закладену лише одну стать, в залежності від хромосомного набору. В такій ситуації медицина втручається з метою терапії, а не батьки чи суспільство, оскільки прийняття рішення пов'язане з лікуванням і медичними аспектами, діючи у найменш шкідливий спосіб ⁸⁰.

Сексуальність людини є одним із аспектів її фізичного існування, який розглядається як Божественний дар. Створюючи людину на Свій Образ і подобу, Господь запланував цей аспект її буття. Однак через гріховну жадобу людина прагне оволодіти всім, навіть тим, що перевищує її можливості, хоча вона вміє маніпулювати певними речами. Між тим, не зважаючи на спроби знищити фізичні межі заради уявної рівності, існують раціональні аргументи, які вказують на значення тіла як ключового елементу особистої ідентичності та сімейних зв'язків. Тіло відображає особистість та ідентичність існування. Цей факт підтверджується результатами багатьох наукових досліджень, включаючи анатомію, генетику та психологію ⁸¹.

2. 2. Основа католицької моралі щодо гендеру

⁷⁹ Генетика : підручник / гол. ред. А.В.Сиволоб. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. С. 26

⁸⁰ Послання Синоду Єпископів Києво-Галицького Верховного Архiepіскопства УГКЦ стосовно небезпеки гендерної ідеології. URL: <https://docs.ugcc.ua/1423/> (дата звернення 11.11.2024).

⁸¹ Конгрегація католицької освіти. Чоловіком і жінкою створив їх. На шляху діалогу щодо гендерного питання у вихованні. URL: <https://vartalife.com.ua/konhrehatsiia-katolytskoi-osvity-shchodo-hendernoho-pytannia-u-vykhovanni/> (дата звернення: 18.10.2024)

Вся історія спасіння свідчить про безмежну любов Бога до людини. Вже з перших сторінок Біблії ми дізнаємося про велич людської природи. Церковна традиція наголошує, що створенню людини передувала Божественна «нарада», тоді як усе інше було створене лише одним словом Бога: «І сказав Бог: «Створімо людину за образом і подобою нашою» (Бут. 1, 26). Особливої уваги заслуговують слова «за образом і подобою нашою». На цьому заснована концепція людської гідності, яка у Новому Завіті набуває особливого значення через втілення Сина Божого в людську природу. Образ Божий — це вроджена гідність і духовна краса кожної людини від моменту її зачаття до природної смерті. Це єдина властивість, що підкреслює рівність і безмежну цінність усіх людей ⁸².

Папа Франциск, говорячи про гендерну ідеологію, підкреслив, що християнство завжди надавало перевагу фактам перед ідеями. На противагу цьому, гендер виступає як ідея, що намагається підступно впливати на реальність. Ця ідеологія має на меті зруйнувати основи людства в усіх середовищах і на всіх рівнях освіти, перетворюючись на культурний диктат, який деякі країни просувають як єдино можливий формат культури, під який необхідно пристосовуватися ⁸³.

Людська статевість є природним даром Божим, який відкриває радість співтворення. Однак ця вразлива сфера, пов'язана зі статевістю та шлюбом, сьогодні зазнає значних маніпуляцій. Спокуса порушувати Божі настанови в цій області є наслідком гріхопадіння прабатьків (див. Бут. 3). Люди часто зловживають свободою вибору, прагнучи "звільнитися" від традиційних цінностей у питаннях статевої та подружнього життя, помилково сприймаючи їх як застарілі норми чи перепони для рівності,

⁸² Конгрегація католицької освіти. Чоловіком і жінкою створив їх. На шляху діалогу щодо гендерного питання у вихованні. URL: <https://vartalife.com.ua/konhrehatsiia-katolytskoi-osvity-shchodo-hendernoho-pytannia-u-vykhovanni/> (дата звернення: 18.11.2024)

⁸³ Генетика : підручник / гол. ред. А.В.Сиволоб. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. С. 29.

гідності та свободи. Біологічну статтю іноді також розглядають як бар'єр, що спричиняє дискримінацію, порушення прав чи навіть насильство в сім'ї та суспільстві (зокрема, з боку чоловіків щодо жінок). Проте важливо розуміти, що корінь цих проблем лежить не у самій статевої, а у її спотвореному сприйнятті та трактуванні ⁸⁴.

Протягом тисячоліть людство визнавало існування лише двох статей — чоловічої та жіночої, що визначалися біологічними ознаками. Однак останнім часом значного поширення набули гендерні теорії, які заперечують християнські цінності, об'єктивну науку та природний закон. Ці теорії відокремлюють біологічну статтю, яка визначається від моменту зачаття, від гендеру, що розглядається як особистий вибір сексуальної поведінки. У результаті статеву приналежність перестає вважатися Божим даром і перетворюється на суб'єктивний вибір людини. Гендер сприймається не як глибинне покликання до любові, а як щось тимчасове і змінне ⁸⁵.

Біологічна статеву ідентичність базується на психофізичній реальності, тоді як гендер відкидає традиційну бінарність (чоловік або жінка) на користь довільних варіантів самоідентифікації, які часто залежать від соціального впливу. Таким чином, статтю є природним явищем, а гендер відображає суб'єктивне сприйняття себе. Гендерна ідеологія стверджує, що людина може обирати та змінювати свою сексуальну ідентичність незалежно від біологічних характеристик. Подібне розмежування і протиставлення статі й гендеру становить загрозу, оскільки підриває

⁸⁴ Генетика : підручник / гол. ред. А.В.Сиволоб. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. С. 31.

⁸⁵ Пор. Лист Конгрегації у справах віровчення до єпископів Католицької Церкви про душпастирську опіку над гомосексуальними особами (01.10.1986), п.6 // http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19861001_homo_sexual-persons_it.html (дата звернення 11.11.2024).

традиційні суспільні основи, засновані на Божому задумі та природному законі ⁸⁶.

Поняття гендеру зазнає постійних змін і трансформацій. Спочатку його розглядали як альтернативу біологічній статі, наголошуючи на можливості вибору гендерної (соціальної) ролі чоловіка чи жінки незалежно від фізіологічної статі. Сьогодні ж утверджується ідея, що не лише біологічна стать не впливає на вибір соціальної ролі, але й самі ці ролі чоловіка чи жінки не є обов'язковими. Оскільки гендер повністю відокремлений від бінарної біологічної статі, він може визначатися різноманітними аспектами, такими як поведінкові особливості, біологічні ознаки, психологічні характеристики, статеві вподобання тощо. Людина в цьому контексті сприймається як своєрідна «безтілесна свобода», яка сама формує свою ідентичність і розглядає тілесність, зокрема її статевий вимір, як інструмент для досягнення максимальної насолоди за мінімальної відповідальності ⁸⁷.

Згідно з цією «теорією», кожна людина може визначати свій гендер як унікальну комбінацію характеристик, які вона довільно приписує собі. Стверджується, що гендер можна обирати. Це допускає можливість вибору гендеру, що збігається з біологічною статтю, але також дозволяє зупинитися на варіанті, відмінному від неї ⁸⁸. Людину закликають не обмежуватися своєю біологічною статтю або традиційною соціальною роллю чоловіка чи жінки, а обирати свій гендер і роль серед численних варіантів (від кількох до десятків, згідно з різними гендерними ідеологіями, таких як гетеросексуальний, гомосексуальний, транссексуальний,

⁸⁶ Конгрегація католицької освіти. Чоловіком і жінкою створив їх. На шляху діалогу щодо гендерного питання у вихованні. URL: <https://vartalife.com.ua/konhrehatsiia-katolytskoi-osvity-shchodo-hendernoho-pytannia-u-vykhovanni/> (дата звернення: 18.10.2024)

⁸⁷ Генетика : підручник / гол. ред. А.В.Сиволоб. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. С. 33.

⁸⁸ Конгрегація католицької освіти. Чоловіком і жінкою створив їх. На шляху діалогу щодо гендерного питання у вихованні. URL: <https://vartalife.com.ua/konhrehatsiia-katolytskoi-osvity-shchodo-hendernoho-pytannia-u-vykhovanni/> (дата звернення: 18.10.2024)

андрогінний, бігендерний, агендерний тощо). Увага акцентується не на тому, ким є особа, а на тому, яку роль вона виконує. Також гендер розглядається як динамічне явище, яке може змінюватися протягом життя. Такий підхід приводить до хибного висновку, що спосіб статевого життя можна обирати без обмежень ⁸⁹.

Особливе занепокоєння викликає той факт, що гендерні ідеології вже не обмежуються суто теоретичними міркуваннями — вони активно нав'язуються суспільству, впроваджуються в законодавство та поступово впливають на різні сфери людського життя, особливо на систему освіти та виховання. «Якби ці ідеї існували виключно в межах теоретичних дискусій, це залишалося б у рамках права на особисту думку та різноманітності філософських поглядів. Проблема полягає в тому, що цю антилюдську теорію намагаються зробити панівною та реалізувати на практиці, іноді вдаючись до міжнародного тиску на світову спільноту». Папа Франциск зазначає, що «нині ведеться глобальна війна з метою знищення подружжя», називаючи гендерні теорії «руйнівною ідеологічною колонізацією». Те, що раніше вважалося статевими відхиленнями, сьогодні теоретики гендеру проголошують не лише нормою, а й життєвим правилом, порушення якого може призвести до насмішок, осуду або навіть покарання ⁹⁰.

Отже, в сучасний період свого розвитку гендерна теорія починає набувати рис тоталітарної ідеології, нагадуючи утопічні доктрини ХХ століття. Такі ідеології обіцяли побудову земного раю через досягнення нібито істинної рівності між людьми, але водночас прагнули насильно нав'язати свій світогляд, усуваючи будь-які альтернативні думки. Історія

⁸⁹ Конгрегація католицької освіти. Чоловіком і жінкою створив їх. На шляху діалогу щодо гендерного питання у вихованні. URL: <https://vartalife.com.ua/konhrehatsiia-katolytskoi-osvity-shchodo-hendernoho-pytannia-u-vykhovanni/> (дата звернення: 18.10.2024).

⁹⁰ Конгрегація доктрини віри, Лист до єпископів Католицької Церкви про співпрацю чоловіка і жінки у Церкві та в світі, 31 травня 2004, С. 13.

XX століття показала, до чого призводять подібні ідеології, які обіцяють «загальне щастя людства» ⁹¹.

Другий Ватиканський Собор, аналізуючи ставлення Церкви до людської особистості, стверджує, що людина, яка поєднує тіло і душу, через свої фізичні аспекти включає в себе елементи матеріального світу. Це дозволяє цим елементам досягати своєї досконалості та вільно прославляти Творця через людину. Завдяки цій гідності людина справедливо вважає себе вищою за матеріальні речі, усвідомлюючи, що вона є чимось більшим, ніж просто частина природи або безіменний елемент суспільства. Таким чином, важливо розрізняти поняття порядку та біологічного порядку, не прирівнюючи їх. Біологічний порядок — це природний порядок, який можна вивчати за допомогою методів природничих наук, але він також є унікальним порядком існування, пов'язаним із Першопричиною ⁹².

Християнська антропологія має свої витoki в історії початку світу, описаній у книзі Буття. Там сказано: «І сотворив Бог людину на свій образ; [...] чоловіком і жінкою сотворив їх» (Бут. 1, 27). Ці слова відображають не лише суть творіння, але й життєдайні відносини між чоловіком і жінкою, які глибоко з'єднують їх із Богом. «Я» та «інший» взаємно доповнюють одне одного, відповідаючи своїй ідентичності, і знаходять єдність у динаміці взаємності, започаткованій і підтримуваній самим Творцем ⁹³.

Слова Біблії розкривають мудрий задум Творця. Він довірив людині її тілесність, чоловічу чи жіночу природу, через яку дарував людяність, гідність і можливість реалізації особистості завдяки її унікальним дарам. Ці дари наділені очевидними рисами здатності до побудови міжособистісних

⁹¹ Послання Синоду Єпископів Києво-Галицького Верховного Архиєпископства УГКЦ стосовно небезпеки гендерної ідеології. URL: <https://docs.ugcc.ua/1423/> (дата звернення 11.11.2024).

⁹² Пор. Лист Конгрегації у справах віровчення до єпископів Католицької Церкви про душпастирську опіку над гомосексуальними особами (01.10.1986), п.6 // http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19861001_homo_sexual-persons_it.html (дата звернення 11.11.2024).

⁹³ Послання Синоду Єпископів Києво-Галицького Верховного Архиєпископства УГКЦ стосовно небезпеки гендерної ідеології. URL: <https://docs.ugcc.ua/1423/> (дата звернення 11.11.2024).

стосунків. Тому, незалежно від впливу фізикалізму чи натуралізму, гармонія душі і тіла, єдність духовних, біологічних та інших аспектів, необхідних для досягнення цілей людини, мають бути усвідомлені та зрозумілі ⁹⁴.

У цій «уніфікованій сукупності» вертикальний вимір єдності з Богом поєднується з горизонтальним виміром міжособистісної єдності, до якої покликані чоловіки та жінки. Справжнє дозрівання ідентичності людини можливе лише через відкритість до інших. Адже «на формування особистості, як чоловіка, так і жінки, впливають не тільки біологічні та генетичні фактори, а й численні аспекти, пов'язані з темпераментом, сімейною історією, культурою, вихованням, впливом друзів, сім'ї, родичів та іншими конкретними обставинами, які необхідно враховувати» ⁹⁵.

Метафізичне коріння гендерних відмінностей необхідно підкреслити: чоловік і жінка представляють два різні способи вираження і реалізації людської онтологічної сутності. Це є антропологічною відповіддю на заперечення двоїстості чоловіка і жінки, яка є основою сім'ї. Відмова від цієї двоїстості не лише руйнує перспективу творіння, але й формує абстрактну людську істоту, яка «самостійно визначає свою природу». У цьому контексті чоловік і жінка більше не розглядаються як доповнюючі одна одну форми людства, що разом створюють гармонію. Якщо гендерна двоїстість не визнана як частина творіння, то сім'я також втрачає своє підґрунтя як творча реальність. Водночас діти позбавляються свого природного статусу та особливої гідності, яка раніше визнавалася за ними ⁹⁶.

⁹⁴ Конгрегація доктрини віри, Лист до єпископів Католицької Церкви про співпрацю чоловіка і жінки у Церкві та в світі, 31 травня 2004, С. 15.

⁹⁵ Конгрегація католицької освіти. Чоловіком і жінкою створив їх. На шляху діалогу щодо гендерного питання у вихованні. URL: <https://vartalife.com.ua/konhrehatsiia-katolytskoi-osvity-shchodo-hendernoho-pytannia-u-vykhovanni/> (дата звернення: 18.10.2024).

⁹⁶ Там само.

У таких обставинах Церква закликає глибоко і відповідально оцінювати виклики, пов'язані зі сферою статевої та подружнього життя. Вона наголошує на необхідності не піддаватися суспільному тиску у цих важливих питаннях, захищати людську гідність і свободу. Церква нагадує про непорушну істину щодо гідності кожної людини, незалежно від статі, раси, етнічного походження, віку чи стану здоров'я, яку вона послідовно проголошує протягом століть ⁹⁷.

Християни покликані передавати світові правду про людську гідність, закладену у створенні людини на образ і подобу Божу, про гідність подружнього союзу як союзу любові між чоловіком і жінкою, а також про взаємодоповнюваність чоловіка і жінки. Для цього важливо поглиблювати знання Священного Писання та Передання, щоб зростати у вірі та вміти обґрунтовувати християнську позицію в сучасному секулярному суспільстві ⁹⁸.

Християнин має жити згідно з вірою, не допускаючи подвійних стандартів. Його життя повинно бути послідовним і стійким у наслідуванні Христа, втілюючи в щоденних справах Божу науку і закони, які є джерелом істинного щастя, гідності та свободи. Як говорить апостол Павло: «Бо Син Божий, Ісус Христос, що його ми вам проповідували... не був „так» і „ні»; у ньому лише „так» було» (2 Кор. 1, 19–20). Тому не можна довіряти Богові в одному і нехтувати Його заповідями в іншому. Свідчення Христа має охоплювати всі сфери життя: особисту, сімейну, професійну, суспільну та політичну ⁹⁹.

Висновки до 2 розділу

⁹⁷ Послання Синоду Єпископів Києво-Галицького Верховного Архиєпископства УГКЦ стосовно безпеки гендерної ідеології. URL: <https://docs.ugcc.ua/1423/> (дата звернення 11.11.2024).

⁹⁸ Конгрегація доктрини віри, Лист до єпископів Католицької Церкви про співпрацю чоловіка і жінки у Церкві та в світі, 31 травня 2004, С. 17.

⁹⁹ Конгрегація католицької освіти щодо гендерного питання у вихованні. «ЧОЛОВІКОМ І ЖІНКОЮ СОТВОРИВ ЇХ». <https://crs-center.org/конгрегація-католицької-освіти-щодо/> (дата звернення: 24.04.2024).

У даному розділі проаналізовано сутність і розвиток гендерної ідеології, з особливим акцентом на погляд Католицької Церкви на гендерні ролі та відносини. Виявлено, що непорозуміння між церковною позицією та секуляризованим трактуванням гендерної рівності значною мірою зумовлені неоднозначністю термінів та відсутністю чіткої межі між поняттями «стать» та «гендер». Гендерна рівність в сучасному контексті часто трактується однозначно як рівність між чоловіками та жінками, що може не враховувати складність і багатогранність поняття гендеру, що виходить за межі біологічних характеристик. Тому, важливо усвідомлювати, що гендер є динамічним соціальним конструктом, який підлягає зміні, тоді як стать залишається біологічною константою.

Дослідження також підкреслює, що гендерна ідеологія, яка пропонує розширений спектр гендерних ідентичностей, може порушувати традиційні цінності суспільства, зокрема, в контексті християнської моралі. Позиція Церкви стосується захисту понять статевої природи і відмінностей між чоловіками і жінками, що авторитетно висвітлюється в Святому Письмі. Водночас, гендерні теорії, що спираються на ідею динамічності гендеру, широко критикуються за відрив від наукових фактів.

Католицька Церква, визнаючи вплив культури на суспільство та явища дискримінації жінок, підтримує ідею статевої рівності, підкреслюючи важливість різних соціальних ролей чоловіків і жінок у суспільстві. Церква не заперечує, що суспільні ролі можуть бути обумовлені культурними стереотипами, проте вона стверджує, що ці ролі самі по собі не є дискримінаційними.

Також гендерна рівність потребує усвідомлення механізмів соціалізації та культурного впливу в формуванні особистості, виникаючи в контексті взаємодії особистісних і суспільних чинників. Гендерна ідеологія, на думку Церкви, має своїм джерелом Божий задум, згідно з яким чоловік і

жінка створені рівними, хоча й з різними ролями, що не повинно бути джерелом дискримінації, а, навпаки, сприяти гармонії у родині та суспільстві.

Важливо враховувати, що сексуальність і гендерна ідентичність є частинами складного процесу самоусвідомлення, наслідком чого є відповідальність кожної особи за своє життя та вибір. Гріховна жадоба задовольнити наші бажання може призводити до травматичних наслідків, якщо не враховувати фізичні і психологічні межі.

РОЗДІЛ 3

ЗАГРОЗИ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕОЛОГІЇ ДЛЯ КАТОЛИЦЬКОЇ МОРАЛІ

У житті вірних Католицької Церкви питання шлюбу, сім'ї та біоетики мають особливе значення. Водночас, церковне вчення, яке бере початок ще з часів Середньовіччя, нині стикається з критикою не лише від невіруючих, але й від самих практикуючих католиків. Багато хто вважає його занадто ідеалістичним і далеким від реалій сучасного життя. Наприклад, у багатьох західних країнах широкі кола віруючих майже не знайомі з церковними документами про шлюб і родину. Опитування в парафіях цих країн свідчать, що неофіційні шлюбні союзи стали настільки поширеними серед католиків, що вони перетворилися на домінуючу форму спільного життя. Більшість пар, які беруть церковний шлюб, вже мають досвід багаторічного спільного проживання.

Папа Франциск вважає питання родини та шлюбу одними з найважливіших у житті Католицької Церкви. Хоча він не прагне докорінно змінити римо-католицьке вчення з цих тем, його метою є пояснити його таким чином, щоб віряни могли знайти розв'язання складних життєвих ситуацій, зокрема таких, як становище розлучених католиків, які хочуть вступити в новий шлюб. На початку свого понтифікату він ініціював проведення анонімного опитування римо-католицьких дієцезій, що стосується шлюбу, родини, планування сім'ї та інших питань. Це дослідження має дати реальну картину того, як офіційне вчення Церкви щодо сім'ї втілюється в життя.

Папа Франциск також скликав Асамблею Синоду римо-католицьких єпископів на тему «Покликання та місія сім'ї у Церкві та сучасному світі». Питання сучасної сім'ї активно обговорюється як у католицькому, так і в

некатолицькому середовищі — серед церковних ієрархів, богословів і звичайних вірян. Католицька Церква шукає відповіді на численні виклики, з якими стикається сучасна сім'я, зокрема у сфері стосунків між статями та виховання дітей.

3.1. Небезпека зміни поняття шлюбу та сімейного життя

Сім'я – це природне середовище, де взаємні стосунки і єдність між чоловіком та жінкою знаходять повноцінне вираження. У сім'ї чоловік і жінка, свідомо та добровільно обравши створити подружній союз любові, досягають гармонії, яка охоплює всі аспекти їхньої особистості: фізичні потреби, емоції та почуття, а також духовні прагнення і вольові зусилля ¹⁰⁰. Сім'я є «антропологічною реальністю» з важливим соціальним і культурним значенням, і її зведення до ідеологічних концепцій, характерних лише для певної історичної епохи, спотворює її сутність ¹⁰¹. Як природний соціальний інститут, сім'я, що відображає взаємність і доповнюваність чоловіка і жінки, існує ще до формування державного устрою. Закони держави повинні визнавати і поважати цей факт.

З раціональної точки зору зрозуміло, що сім'я має два фундаментальні права, які необхідно завжди захищати й підтримувати. Перше з них визначає сім'ю як основне середовище для виховання дітей ¹⁰². Це право перетворюється на ключовий обов'язок батьків – відповідати за всебічне виховання дитини як у особистісному, так і в суспільному аспекті. Зокрема, це включає виховання у сфері статевої ідентичності та

¹⁰⁰ Катехизм Католицької Церкви. Синод Української Грекокатолицької Церкви, Київ: 2001. 445 с.

¹⁰¹ Конгрегація католицької освіти щодо гендерного питання у вихованні. «ЧОЛОВІКОМ І ЖІНКОЮ СОТВОРИВ ЇХ». <https://crs-center.org/конгрегація-католицької-освіти-щодо/> (дата звернення: 24.04.2024).

¹⁰² Кодекс канонічного права, кан. 1136; див. Кодекс канонів Східних Церков, кан. 627.

емоційного розвитку в атмосфері любові та взаємного дарування ¹⁰³. Таке право-обов'язок є основоположним, оскільки нерозривно пов'язане з передачею життя, має пріоритет перед виховною роллю інших осіб завдяки унікальному зв'язку любові між батьками й дітьми, а також є незамінним і невідчужуваним, тому не може бути повністю передане чи виконане сторонніми ¹⁰⁴.

Ще одним важливим правом, яке не можна недооцінювати, є право дитини «зростати в родині з батьком і матір'ю, які здатні створити відповідні умови для її розвитку та емоційного дозрівання». У такій сім'ї дитина має можливість формувати свою особистість, спостерігаючи та порівнюючи маскуліність і жіночність своїх батьків, що сприяє її емоційному становленню ¹⁰⁵. Саме в родинному середовищі дитину можна навчити цінувати й розуміти значення статевих відмінностей, рівності та взаємності на біологічному, психологічному й соціальному рівнях. З огляду на сучасну культуру, яка часто спрощує або баналізує людську сексуальність, батьки повинні спрямовувати свої зусилля на формування у дитини здорового ставлення до сексуальності. Це ставлення має бути глибоко особистісним, оскільки сексуальність є складовою всієї особи: її тіла, почуттів і душі, та виявляє своє справжнє значення у здатності до самовіддання в любові ¹⁰⁶. Це право нерозривно пов'язане з іншими основними правами людини, такими як свобода думки, совісті й релігії. У

¹⁰³ Franciszek. Posynodalna adhortacja apostolska Amoris Laetitia Ojca Świętego Franciszka do biskupów do kapłanów i diakonów do osób konsekrowanych do małżonków chrześcijańskich i do wszystkich wiernych świeckich o miłości w rodzinie. URL: https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20160319_amoris-laetitia.html (дата звернення: 10.11.2024).

¹⁰⁴ Familiaris consortio. Апостольське повчання святішого отця папи Івана Павла II // www.christusimperat.org/uk/node/37425 (дата звернення: 22.11.2024).

¹⁰⁵ Чоловіком і жінкою сотворив їх: На шляху діалогу щодо гендерного питання у вихованні. 2 лютого 2019 року. URL: <https://vartalife.com.ua/konhrehatsiia-katolytskoi-osvity-shchodo-hendernoho-pytannia-u-vykhovanni/> (дата звернення: 16.06.2024).

¹⁰⁶ Familiaris consortio. Апостольське повчання святішого отця папи Івана Павла II // www.christusimperat.org/uk/node/37425 (дата звернення: 22.11.2024).

такій гармонійній атмосфері можлива ефективна співпраця всіх учасників виховного процесу.

Офіційна позиція Католицької Церкви щодо шлюбу викладена в її Катехізисі та Кодексі канонічного права. Ці документи, які мають загальноприйнятий і обов'язковий характер для Церкви, стисло та зрозуміло викладають ключові принципи католицького вчення з цього питання. Шлюб визначається як союз між чоловіком і жінкою, що має природне, божественне походження: «Шлюбний союз, у якому чоловік і жінка утворюють спільність усього життя, за своєю природою спрямований на добро подружжя, а також на народження та виховання дітей; цей союз, якщо він укладається між охрещеними, був піднесений Господом Христом до статусу таїнства»¹⁰⁷. Католицьке вчення наголошує, що шлюб є не лише людською чи соціально-культурною інституцією, а й встановленням, заповіданим самим Богом, який закликав людей створювати сім'ї та народжувати дітей. Уся Біблія пронизана шлюбною символікою. Святе Письмо починається з розповіді про створення чоловіка та жінки за образом і подобою Божою (Бут. 1, 26–27) і завершується видінням «шлюбу Агнця» (Одкр. 19, 7–9). Біблійний світогляд часто використовує шлюбну термінологію та образи союзів, порівнюючи стосунки між людьми і стосунки між людьми та Богом зі шлюбом. Біблія підкреслює таємничий зміст і значення шлюбного зв'язку¹⁰⁸.

Згідно з біблійним вченням, покликання до шлюбу закладене в самій сутності чоловіка і жінки, оскільки вони були створені Богом саме такими. Незважаючи на те, що в різних соціокультурних умовах шлюб мав свої унікальні риси, всі культури усвідомлювали велич шлюбного союзу.

¹⁰⁷ Мараховська Е. В. Сучасні інтерпретації вчення Католицької Церкви про шлюб та сім'ю. *Вісник ХПУ ім. В.Н. Каразіна. Серія «Теорія культури і філософія науки»*. Вип. 58. 2018. С. 58.

¹⁰⁸ Чоловіком і жінкою сотворив їх: На шляху діалогу щодо гендерного питання у вихованні. 2 лютого 2019 року. URL: <https://vartalife.com.ua/konhrehatsiia-katolytskoi-osvity-shchodo-hendernoho-pytannia-u-vykhovanni/> (дата звернення: 16.06.2024).

Конституція *Gaudium et Spes* Другого Ватиканського Собору проголошує: «Адже добробут особи, а також людського й християнського суспільства тісно пов'язаний зі сприятливими умовами шлюбного та сімейного союзу»¹⁰⁹.

Католицьке вчення наголошує, що любов, особливо між чоловіком і жінкою, є основним і природним покликанням кожної людини. Ця любов є відображенням безумовної Божої любові до людей і покликана до продовження роду, сприяючи збереженню творіння. У сучасному світі в обговореннях сімейних стосунків дедалі частіше звертаються до ідей гендерної рівності. При цьому Католицьке віровчення інтерпретує біблійні слова про створення людей з акцентом на гендерну рівність, але з певними застереженнями.

Папа Іван Павло II вважав, що головною причиною кризи сучасної сім'ї є егоїзм, який він визначав як «любов до себе аж до нехтування Богом»¹¹⁰. Він наголошував, що справжнє покликання людини полягає не у служінні собі, а в служінні іншим, що реалізується через родину. Людина, за словами папи, створена для існування в любові, а родина є спільнотою, де ця любов знаходить своє втілення. Християнське вчення пропонує два шляхи покликання людини: шлюб і дівочтво, які є природними для її існування. Людина має свободу обирати шлях реалізації в християнському житті, і ці шляхи розкривають її сутнісну правду. У подружньому житті людина реалізує свою сексуальність. На думку папи Івана Павла II, сексуальність не є лише біологічним явищем, а стосується найглибшої суті людської особистості. Вона стає справді людською тільки тоді, коли виражається в любові, яка єднає подружжя до самої смерті¹¹¹.

¹⁰⁹ Пастирська Конституція «*Gaudium et spes* – Радість і надія» (7 грудня 1965). Документи Другого Ватиканського Собору: конституції, декрети, декларації, коментарі. Львів : Свічадо, 2020. С. 335.

¹¹⁰ *Familiaris consortio*. Апостольське повчання святішого отця папи Івана Павла II // www.christusimperat.org/uk/node/37425 (дата звернення: 22.11.2024).

¹¹¹ *Familiaris consortio*. Апостольське повчання святішого отця папи Івана Павла II // www.christusimperat.org/uk/node/37425 дата звернення: 22.11.2024).

Церква здавна розглядала шлюб як високий вияв взаємної любові між чоловіком і жінкою, підкреслюючи нерозривний характер цього союзу. Папа Іван Павло II акцентував увагу не на біологічних, а на духовних аспектах сексуальності, які спрямовані на зміцнення взаємної любові, що виходить за межі простого кохання ¹¹².

За словами Івана Павла II, союз між чоловіком та жінкою є таїнством, що приносить благодать та допомагає подружжю реалізувати своє покликання. Головним даром подружжя є діти, які дозволяють чоловіку та дружині стати співробітниками Бога.

Іван Павло II підкреслює, що спільнота любові, якою є подружжя, нерозривна і є традиційною, сформованою вченням Церкви протягом століть, що становить католицьку ідентичність у християнському середовищі.

Папа Іван Павло II був свідком змін у суспільному становищі жінки, особливо в західній культурі, і висловлював заперечення щодо цих змін, наголошуючи на важливості повернення до біблійного розуміння жіночого покликання. У 1988 році він видав документ (Апостольський лист) під назвою «Гідність жінки» (*Mulieris Dignitatem*), присвячений цій темі. Папа акцентує увагу на ролі жінки в історії Спасіння, на її гідності. За його переконаннями, гідність жінки полягає в її здатності виконувати своє жіноче покликання — поширювати любов у всіх аспектах людського життя, особливо в родинному житті ¹¹³. Жінка, на прикладі біблійної «жінки, одягненої у сонце» (символ Богородиці), повинна прагнути до боротьби за людину, її справжнє благо та спасіння ¹¹⁴ згідно з вченням Папи. Він підтримує ідею про космічну велич жінки, яка є вищою, ніж сучасне

¹¹² Мараховська Е. В. Сучасні інтерпретації вчення Католицької Церкви про шлюб та сім'ю. *Вісник ХПУ ім. В.Н. Каразіна. Серія «Теорія культури і філософія науки»*. Вип. 58. 2018. С. 58.

¹¹³ Іван Павло II. Гідність жінки. Про гідність і покликання жінки. *Mulieris Dignitatem*. Апостольський лист Вселенського Архієрея Івана Павла II. Жовка: Місіонер, 2011. С. 75.

¹¹⁴ Там само. С. 76.

розуміння її рівності з чоловіком і права на самореалізацію. Відновлення гідності жінки, на його думку, можливе через повернення до традиційних, незмінних цінностей. Таким чином, традиційний погляд на жіноче покликання підносить її над усім творінням, тоді як сучасний підхід знижує її до рівня звичайного створіння, як зазначає Папа.

У сучасному католицькому вченні важливе значення мають не лише питання укладення шлюбу та його анулювання, а й проблеми сімейних стосунків, ролі чоловіка та жінки, а також особливостей взаємодії чоловічих та жіночих характерів у процесі формування міцної родини, а в перспективі – суспільства і культури ¹¹⁵.

Церква підкреслює важливість переживання інтимної близькості відповідно до природи людини та подружжя. В sacramентальному шлюбі тілесна близькість очищається та набуває майже сакрального значення, згідно з вченням Церкви. Папа Франциск, виступаючи публічно, наголошував, що подружжя повинно постійно підтримувати сексуальні стосунки, а уникання цього є порушенням Божої волі. Щодо сексуальних відносин, традиційний моральний ригоризм Католицької Церкви дещо зм'якшується, розглядаючи їх не лише як необхідність для народження потомства, а й як спосіб вираження любові між чоловіком та жінкою ¹¹⁶.

Інший важливий аспект вчення, особливо актуальний сьогодні, стосується того, як сприймати іншого. Чоловік і дружина, попри подружню єдність, залишаються окремими, самодостатніми людьми з власними інтересами та уподобаннями. Вчення акцентує на важливості позитивного сприйняття, тобто акцептації: потрібно сприймати себе та іншого такими, якими вони є. Це, передусім, стосується факту, що один із подружжя — чоловік, а інший — жінка, що вносить серйозні відмінності у

¹¹⁵ Іван Павло II. Гідність жінки. Про гідність і покликання жінки. *Mulieris Dignitatem*. Апостольський лист Вселенського Архієрея Івана Павла II. Жовка: Місіонер, 2011. С. 77.

¹¹⁶ Пастирська Конституція «*Gaudium et spes* – Радість і надія» (7 грудня 1965). Документи Другого Ватиканського Собору: конституції, декрети, декларації, коментарі. Львів : Свічадо, 2020. С. 338.

поведінку та світосприйняття. Вчення підкреслює, що людина має жити згідно з природними законами, і тоді вона буде щасливою та задоволеною. Сприйняття своєї статі, її фізіологічних, психологічних, інтелектуальних особливостей, способу діяльності, реакцій на життєві обставини, переживання любові та сексуальності, стиль мислення і світобачення — все це є життям згідно з природою, згідно з вченням Католицької Церкви. У цьому контексті воно суперечить сучасній культурі, що намагається звести до мінімуму відмінності між чоловіком і жінкою, зокрема через гендерну ідеологію та гендерне виховання дітей. Основою гендерної ідеології є переконання, що стать є соціальним і культурним конструктом, а не результатом генетики. Церква вважає таку ідеологію небезпечною, оскільки вона сприяє поширенню розпусти, сексуальних збочень і поглиблює демографічну кризу. Внаслідок гендерного виховання люди втрачають здатність утворювати сім'ї, мати дітей, страждають від проблем зі здоров'ям через хірургічні операції зміни статі. Водночас політична, економічна та соціальна рівність між чоловіками і жінками завжди була основною цінністю в суспільстві та його культурі ¹¹⁷.

Гендерне виховання поступово стає звичним елементом навчальних програм у провідних західних країнах, однак в західному суспільстві також зростає протест проти цього явища. Наприклад, у 2014 році більше ста тисяч німецьких батьків підписали петицію, яка виступала проти впровадження гендерного виховання в дитсадках і школах їхньої країни. Важливо зазначити, що навчальні плани в різних закладах західних країн поступово витісняють ідеї про природну стать та природні взаємини між чоловіками й жінками з усіх шкільних дисциплін. Підручники очищуються від будь-яких ознак традиціоналізму. Хоча протестні рухи

¹¹⁷ Мараховська Е. В. Сучасні інтерпретації вчення Католицької Церкви про шлюб та сім'ю. *Вісник ХПУ ім. В.Н. Каразіна. Серія «Теорія культури і філософія науки»*. Вип. 58. 2018. С. 60.

традиційних сімей можуть існувати, є ймовірність, що вони не досягнуть своєї мети, оскільки розвиток західних суспільств все більше наближається до концепції гендерної трансформації людства. Цей процес поступово охоплює й інші країни, зокрема незахідні ¹¹⁸.

3.2. Загрози традиційним сімейним цінностям

Сучасний світ характеризується наявністю багатьох різноманітних кризових явищ. Загроза виникнення III світової війни, екологічна катастрофа, бідність та відсталість багатьох регіонів, проблема біженців та інші негативні суспільні прояви спостерігаються на глобальному рівні та тісно пов'язані з проблемою дотримання прав та свобод людини, поваги її гідності ¹¹⁹. Поряд з переліченими суспільними вадами, особливо гостро постає криза родини. Саме сім'я – це той організм у якому формується не лише чесна, відповідальна, толерантна особистість, а й свідомий громадянин, патріот, активний учасник суспільно – політичного процесу. Виховання особи, якій притаманні найвищі людські чесноти в значній мірі залежить від морального клімату в родині, етики взаємин між членами родини, плекання загальнолюдських цінностей, які, в своїй основі, є похідними від християнської моралі та етики.

Досліджуючи сучасний стан родини у модерному плюралістичному суспільстві, варто зауважити, що сім'я у християнському вченні завжди трактувалась як найвища цінність, яка є, свого роду, установою для виховання, культивування і плекання всіх інших цінностей. Саме тому, криза родини, занепад сімейних цінностей, відмова від опертя на традиційні

¹¹⁸Мараховська Е. В. Сучасні інтерпретації вчення Католицької Церкви про шлюб та сім'ю. *Вісник ХПУ ім. В.Н. Каразіна. Серія «Теорія культури і філософія науки»*. Вип. 58. 2018. С. 60.

¹¹⁹ Пастирська Конституція «*Gaudium et spes* – Радість і надія» (7 грудня 1965). Документи Другого Ватиканського Собору: конституції, декрети, декларації, коментарі. Львів : Свічадо, 2020. С. 358

морально-етичні принципи сімейних взаємовідносин поставила перед Католицькою Церквою завдання пошуку відповідей на неабиякий виклик секуляризованої Європи. Переломним моментом у ставленні Католицької Церкви до секуляризованого світу з усіма його нехристиянськими проявами став II Ватиканський Собор ¹²⁰.

«Перша і засаднича структура «екології людини», – зазначав Іван Павло II, – це сім'я, де людина отримує перші і визначальні поняття про істину та благо, дізнається, що означає любити і бути улюбленим, а відтак, що насправді означає бути особою». Родина, з перших днів життя дитини прищеплює їй моральні цінності, передає духовний та культурний спадок нації, формує етичні норми та ідеали, вчить суспільної і громадянської відповідальності і солідарності. Функції родини впливають із самої її суті, а завдяки репродуктивній функції забезпечуються умови для існування самого суспільства і держави, а відтак, жодна модель суспільно-політичного устрою, спрямована на благо людини, не може ігнорувати пріоритет родини у суспільному бутті. Тісний взаємозв'язок суспільства і родини ставить вимоги до обох учасників взаємодії ¹²¹. Завдання родини полягає в участі у розвитку суспільства, а на суспільство покладається завдання всіма, наявними в його арсеналі засобами, сприяти та допомагати родині. Суспільство, а головне, держава мають визнати, що їх взаємодія з сім'єю, яка користується своїм власним і первісним правом, повинна здійснюватися на засаді «доповнювання», а, отже, держава в жодному випадку не може переймати на себе функції родини, які впливають із її сутності. Навпаки, держава, визнаючи цінність родини, як складової громади, повинна надавати родинам економічну, соціальну, виховну, політичну та культурну допомогу, яких вона потребує. Однак досить часто

¹²⁰ Послання папи Івана Павла II. Львів: Літопис, 2001. С. 168.

¹²¹ Етерович М. Співпраця між державою та церквою у справі виховання на благо сім'ї. *Дух і літера*. № 11-12. 2002 С. 80-90 URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/15fd452e-7ae3-4606-801d-948ea7727942/content> (дата звернення: 10.11.2024).

у реаліях суспільно-політичного життя спостерігається не лише ігнорування прагнень і вимог родини з боку державної влади, а й відмежування та, навіть конфронтація¹²². Засуджуючи узурпацію суспільством і державою прав сім'ї, Іван Павло II, посиляючись на Синод Єпископів Католицької Церкви, ще раз наголошує на невід'ємних правах родини, серед яких:

- на існування і розвиток, тобто право кожної людини на створення сім'ї та наявність необхідних засобів для її буття;
- на інтимність подружнього і сімейного життя;
- на стабільність подружньої злуки й установи;
- на виховання і поширення правд власної віри;
- на виховання дітей згідно з власними традиціями і релігійно-культурними цінностями;
- на фізичне, соціальне, політичне й економічне забезпечення;
- на необхідне для пристойного життя житло;
- на право вільного висловлювання і репрезентації перед владою в громадській, економічній, соціальній та культурній ділянках;
- на організацію товариств з іншими родинами та інституціями з метою виконання своїх завдань;
- на захист неповнолітніх за допомогою відповідних інституцій та законодавства від наркоманії алкоголізму, проституції (сьогодні цей перелік можна доповнити комп'ютерною залежністю, захопленням екстремальними виявами самоствердження, тощо);
- на пристойне дозвілля та розваги, які сприяють плеканню сімейних цінностей;
- на право людей похилого віку вести гідне життя і гідно померти;

¹²² Послання папи Івана Павла II. Львів: Літопис, 2001. С. 200.

– на право емігрувати цілою родиною з метою пошуку більш достойних умов життя ¹²³.

Визначаючи основні права родини, Католицька Церква ставить перед собою практичну мету – донести ці положення до державної влади та вимагати їх неухильного виконання ¹²⁴.

Видається, що тісна співпраця родини, суспільства і держави сприяла б розвитку міцних сімей, однак, сучасні постмодерні, плюралістичні, а, головню секуляризовані суспільства ставлять під сумнів саме поняття сім'ї та її призначення. Традиційна родина з притаманними їй цінностями, які в своїй основі базуються на християнській етиці та моралі, підміняються новітніми формами, зокрема, громадянським шлюбом, який не покладає жодних зобов'язань на співмешканців, а відтак, позбавляє родину будь-якої відповідальності як один перед одним, так і перед суспільством. Папська Рада у справах сім'ї, звертаючись до осіб, інституцій та організацій, які несуть громадську відповідальність, наголошує, що підносити ці приватні випадки до категорії громадського інтересу є недоречним. Спроби виправдання громадянського шлюбу з боку суспільства, надання йому юридично затвердженого статусу інституту з усіма правами та обов'язками сприяло б визнанню юридичного статусу громадянського шлюбу схожого до статусу подружжя, і «більше того, громадськість розцінювала б цю форму співжиття як благо, підносячи її до умов схожих, або ж рівних з подружжям на шкоду істині та справедливості, Таким чином, було б зроблено вагомий крок до руйнування природного інституту подружжя» ¹²⁵. Зауважимо, що модерні суспільства толерують через засоби масової інформації, телебачення, літературу та мистецтво пропагандистську ідею

¹²³ Сімейне співжиття. Апостольське повчання його Святості Івана Павла II. – Львів: «Місіонер», 1995. 53- 54 с.

¹²⁴ Правда про людську статевість та її суть. Дороговкази для виховання в сім'ї. Папська рада у справах сім'ї, 1995, 51 с. URL: <http://surl.li/grluls> (дата звернення: 20.11.2024).

¹²⁵ Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю. Львів: ЛБА, 2002. Т. I. 239 с.

відмови від традиційних сімейних цінностей. Пропонуючи на перше місце поставити успіх, кар'єрний ріст та наголошуючи на тому, що це і є складові самореалізації людини та її прав, здійснюється спроба переконати людину, що все це неможливо реалізувати у класичній традиційній сім'ї.

Найважливішою та першочерговою функцією сім'ї є народження дітей. Протягом всієї історії існування людського роду ця істина ніколи раніше не піддавалася сумніву. Однак, останні десятиліття продемонстрували наявність іншого «модерного» підходу до репродуктивної функції сім'ї ¹²⁶. У високорозвинених і багатих країнах Західної Європи, у США парадоксально поєднуються надмірний добробут і споживацьке мислення з небажанням народжувати велику кількість дітей, які трактуються не як благословення, а як небезпека, загроза власному добробуту ¹²⁷. Доволі часто небажання народжувати дітей пояснюється банальними фразами на зразок: «спочатку кар'єра, а потім діти»; «не має коштів на утримання і виховання дитини»; «спочатку квартира, машина, а потім діти», «вагітність псує фігуру», тощо. Таке ставлення до основної функції родини призвело до демографічної кризи, яка охопила всю Європу, до «старіння» націй. Загалом, проблема переривання вагітності в сучасному світі набуває гострого характеру. Все частіше звучать заклики до влади з вимогою вирішити це питання на законодавчому рівні. Таким чином, спостерігаємо етичний та моральний парадокс: з одного боку, ріст протестів проти смертної кари й усіх форм війни, з іншого, рухи за лібералізацію (узаконення) абортівних практик. «Рухи проти життя» (до них окрім руху за лібералізацію абортів можна віднести рухи за евтаназію, за підтримку воєнних теорій, за торгівлю людськими органами, за знищення одного

¹²⁶ Хартія прав сім'ї, 1983, Папська рада у справах сім'ї // Вибрані документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю. Від Лева XIII до Бенедикта XVI. Інститут Родини і Подружнього Життя Українського Католицького Університету ; «Колесо», 2008. С. 295.

¹²⁷ Етерович М. Співпраця між державою та церквою у справі виховання на благо сім'ї. *Дух і літера*. № 11-12. 2002 С. 80-90 URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/15fd452e-7ae3-4606-801d-948ea7727942/content> (дата звернення: 10.11.2024).

життя заради спасіння іншого життя, тощо) завжди демагогічно наголошують на тому, що дії спрямовані проти життя не є насильством над чиеюсь совістю, оскільки кожна людина наділена свободою вибору згідно своїх переконань. «Такі дискусії, – зазначається в Декларації про скоєння абортів, – не були б важливими, якби мова не йшла про людське життя, яке, як першорядну цінність, слід безумовно захищати і підтримувати»¹²⁸. Зауважимо, що Католицька Церква висловлює своє негативне ставлення до всіх існуючих новітніх засобів технічної дієвості в ділянці медицини спрямованої проти життя, зокрема: стерилізації, контрацепції, які не можуть бути виправдані з позиції християнського гуманізму та моралі.

Домінування ідеології «успішності» у сучасних суспільствах тісно пов'язане з проблемою катастрофічного браку жіночих цінностей, чи, швидше, цінності жінки та її покликання. Сучасне патріархальне суспільство не сприяє плеканню таких традиційних жіночих цінностей, як «дитинність (у позитивному сенсі), емоційність і пасивність»¹²⁹, які завжди були притаманні жінкам. Сьогодні у світі швидкими темпами поширюються феміністичні рухи, які пропагують ідею «самодостатності» та «незалежності» жінки, а на практиці формують у жінок агресивність, ненависть до протилежної статі, неприйняття традиційної сім'ї, позитивне ставлення до гомогенних «подружніх пар» та їх права на всиновлення і виховання дітей. Безумовно, ми не заперечуємо права жінки на освіту, професійну самореалізацію, кар'єру, однак, тут варто наголосити, що ці права не можуть і не повинні стати перешкодою до реалізації природного права жінки на материнство, яке реалізовується у традиційній родині.

Іван Павло II у своєму посланні «До сімей» акцентує на тому, що Церква, незважаючи на критичні ситуації та моральну слабкість людини, перепони, які йдуть від сучасної прогресивної цивілізації повинна зберігати

¹²⁸ Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю. Львів: ЛБА, 2002. Т II. С. 109.

¹²⁹ Кох К. Християни в Європі: нові шляхи передання віри. Київ: Дух і Літера, 2013. С. 136.

вірність своєму вченню про людську любов. В даному контексті папа наголошує на «відповідальному батьківстві», тобто, відповідальності сім'ї за «своє спільне добро, а згодом – за спільне добро родини. Цим добром є людина...»¹³⁰. У сфері сімейних взаємовідносин ця відповідальність здійснюється в особливий спосіб і є ще більше зобов'язуючою¹³¹.

Широкого резонансу в церковних і світських колах набула Постсинодальна Апостольська адгортація папи Франциска «*Amoris laetitia*», яка присвячена сучасним викликам плюралістичного суспільства традиційній родині. Франциск зазначає, що ці виклики виникають з різноманітних форм ідеології, яку загалом називають «гендерною». Вона знецінює різницю та природну компліментарність між чоловіком і жінкою. Ця ідеологія, представляючи суспільство без статевої різниці, зводить до нуля антропологічні основи родини. Гендерна політика реалізує освітні проекти (навіть для учнів), які у своїх висновках легітимізують особисту самоідентифікацію та емоційний зв'язок, повністю відокремлені від біологічної різниці між чоловіком і жінкою. Безсумнівно, цей виклик не лише підриває статус традиційної родини як основи кожного суспільства, але й завдає їй значної шкоди. Папа Франциск, демонструючи спадкоємність догматичної позиції Церкви, пропонує новий гуманістичний підхід щодо шляхів подолання глобальної кризи в родині, новаторський підхід Франциска полягає у впровадженні нових методів місійної діяльності Церкви в сучасному суспільстві. Франциск зазначає, що немає сенсу обмежуватися риторичним засудженням зла, оскільки це не здатне змінити ситуацію. Також безрезультатним є застосування церковних санкцій. Відтак, сьогодні Церква повинна зосередити свою увагу на антропологічних основах людського існування, гуманізуючи традиційні і

¹³⁰ Послання папи Івана Павла II. Львів: Літопис, 2001. С. 44..

¹³¹ Там само.

незмінні імперативи Церкви стосовно шлюбу і сім'ї ¹³². Отже, завдання Церкви полягає у формуванні сумління людини, а не у його заміні.

Позиція Католицької Церкви щодо шлюбу та сім'ї ґрунтується на визнанні родини основною клітиною суспільства, яка має виконувати функції народження і виховання дітей. Родини є тією основою, яка забезпечує існування та розвиток будь-якого суспільства. Водночас сучасні рухи, які виступають "проти життя", різні субкультури, засоби масової інформації, феміністичні організації, Інтернет, які пропагують "культуру смерті", підкреслюють право людини вільно обирати форму сім'ї (зокрема нетрадиційну), і в Україні, і в Європі ставлять під сумнів доцільність самого існування традиційної родини. Ідеологія таких рухів часто підтримується як державою, так і широкою громадськістю ¹³³.

Сьогодні все частіше можна почути, що інститут сім'ї переживає серйозну кризу та перестає сприйматися суспільством як важлива цінність. Це підтверджується постійним збільшенням відсотка розлучень при одночасному зниженні рівня народжуваності. Поряд з тривожним зростанням числа розлучень, є чимало пар, які не вважають за необхідне укласти шлюб, обираючи співжиття без офіційної реєстрації, ані в органах державної реєстрації, ані в Церкві. Криза сім'ї не обмежується лише цими аспектами, оскільки вона тісно пов'язана з іншими важливими проблемами сучасності. Наприклад, досить поширене явище, коли подружжя відмовляється мати дітей до досягнення певного рівня матеріального забезпечення. Це, хоча й є особистим вибором, у масштабах суспільства може вплинути на демографічну ситуацію, перетворюючи проблему на

¹³²Franciszek. Posynodalna adhortacja apostolska Amoris Laetitia Ojca Świętego Franciszka do biskupów do kapłanów i diakonów do osób konsekrowanych do małżonków chrześcijańskich i do wszystkich wiernych świeckich o miłości w rodzinie. URL: https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20160319_amoris-laetitia.html (дата звернення: 10.11.2024).

¹³³Хартія прав сім'ї, 1983, Папська рада у справах сім'ї // Вибрані документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю. Від Лева XIII до Бенедикта XVI. Інститут Родини і Подружнього Життя Українського Католицького Університету ; «Колесо», 2008. С. 293.

більш загальну, яку слід вирішувати на рівні всієї нації ¹³⁴. Та ж ситуація може бути з різними способами вирішення цієї проблеми, починаючи від використання контрацепції і до радикальних заходів, як аборти чи, в крайніх випадках, відмова від дитини ¹³⁵.

Сім'я, сімейні відносини здавна знаходяться в центрі уваги християнських Церков та віросповідань: сім'я тут розглядається як сакральне утворення. Церква здобула собі право санкціонувати утворення сім'ї через таїнство шлюбу, в якому шлюбний зв'язок благословляється «в образі духовного союзу Христа з Церквою». Християнська екзегетика відповідно до Святого Письма витлумачує сім'ю як «основу Церкви Христової», а шлюбне життя – як «джерело особистого і суспільного блага» ¹³⁶. У богословському і церковно-практичному контекстах сім'ю розглядають як носія та трансформатора релігійних цінностей, канал відтворення релігійних орієнтацій та цінностей у нових поколіннях ¹³⁷.

З цілого ряду причин об'єктивного і суб'єктивного характеру сучасний інститут сім'ї, у тому числі й санкціонований церквою, перебуває у кризовому стані. Незважаючи на багатовекторні зусилля християнських Церков, богословів, клиру зберегти традиційне ставлення до інституту сім'ї та шлюбу, реальні процеси у цій сфері значною мірою носять дестабілізуючий, деструктивний характер: за статистикою в Україні і за її межами майже половина шлюбів (більшість з них освячені через релігійний ритуал) розпадається; значним залишається рівень неповних сімей, безпритульних дітей, сирітство при живих батьках; нормою стають дошлюбні зв'язки, набувають легалізації (а в деяких країнах – й узаконення)

¹³⁴ Кох К. Християни в Європі: нові шляхи передання віри. Київ: Дух і Літера, 2013. С. 138.

¹³⁵ С.В. Скрипнікова НПУ ім. М.П. Драгоманова, м. Київ, Україна ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ КАТОЛИЦЬКОГО СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ

¹³⁶ Хартія прав сім'ї, 1983, Папська рада у справах сім'ї // Вибрані документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю. Від Лева XIII до Бенедикта XVI. Інститут Родини і Подружнього Життя Українського Католицького Університету ; «Колесо», 2008. С. 294

¹³⁷ Кох К. Християни в Європі: нові шляхи передання віри. Київ: Дух і Літера, 2013. С. 139.

одностатеві шлюби, гомосексуалізм у тому числі серед духовенства, тощо. Оцінюючи стан сучасної сім'ї та сімейних відносин, Всеукраїнська Рада Церков та релігійних організацій, що представляє понад 90% релігійних організацій України, означила його як «занепад сімейних цінностей»¹³⁸.

У самому релігійному середовищі, зокрема серед західних богословів, священнослужителів, віруючих філософів, соціологів, психологів з'являється дедалі більше таких, хто намагається теоретично виправдати ці процеси і явища, підвести під них якесь богословсько-філософське обґрунтування, під гаслами модерного перегляду традиційних бачень цих проблем унормувати, узвичаїти подібні прояви та тенденції. Фактично, під виглядом осучаснення, відмови від «застарілого», нав'язується чергова переоцінка цінностей (морально-релігійних, соціальних, психолого-поведінських, етичних), що так чи інакше веде до посилення негативних процесів у сімейній сфері, ескалації розпаду сімей, демографічної кризи, соціальної та індивідуальної безвідповідальності, аморалізму, різних збочень¹³⁹.

Якщо розглядати сім'ю у традиційному християнському розумінні, то це є спільність особистостей, які визнають Бога центром свого життя і з'єднані любов'ю. Припускається, що ця спільнота здатна будувати гармонійні стосунки між віруючими особистостями, соціумом і державою. Розуміння ролі сім'ї базується на Святому Письмі як найвищому авторитеті у питаннях моральності, на багатовіковому досвіді релігійно-церковного, морально-психологічного супроводу інституту сім'ї.

¹³⁸ Конгрегація Науки Віри, доктринальна Нота про деякі аспекти діяльності і поведінки католиків в політичному житті, 24 листопада 2002. URL: <https://www.catholicnews.org.ua/kongregaciya-nauki-viri-zauvazhennya-shcho-stosuyutsya-proektiv-legalizaciyi-zvyazkiv-mizh/> (дата звернення: 11.10.2024)

¹³⁹ Franciszek. Posynodalna adhortacja apostolska Amoris Laetitia Ojca Świętego Franciszka do biskupów do kapłanów i diakonów do osób konsekrowanych do małżonków chrześcijańskich i do wszystkich wiernych świeckich o miłości w rodzinie. URL: https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20160319_amoris-laetitia.html (дата звернення: 26.06.2024).

У християнських поглядах на сім'ю святість і чистота дошлюбних відносин традиційно відіграють непересічну роль для улаштування щасливого та гармонійного життя людини. Народження й виховання дітей є важливою складовою життя подружжя ¹⁴⁰.

У зв'язку з питаннями сім'ї і шлюбу, відмінністю позицій традиціоналістів і модерністів у цих питаннях ще однією проблемою, що несподівано актуалізувалася, – спочатку на Заході, а поступово – й у нас, стала проблема одностатевих шлюбів. Не менш несподіваним стала різновекторність ставлення різних Церков до цього явища. Якщо з приводу ставлення до громадянських (тобто незареєстрованих) у різних суспільних інституцій намітився певний консенсус, то щодо церковного благословення геїв та лесбіянок тривають жорстокі суперечки.

У книзі Буття стверджується: «Покине тому чоловік свого батька та матір свою, та й пристане до жінки своєї, – і стануть вони одним тілом» (Бут. 2:24). Слово «дружина» давньоєврейською мовою, згідно «Тлумачного словника біблійних слів Вайна», означає «людину жіночої статі». Ісус підтвердив, що шлюб призначений для «чоловіка і жінки» (Мт. 19:4). Протягом кількох тисячоліть як старозавітна, так і новозавітна етика сформували певне уявлення про неможливість тілесних стосунків між представниками однієї статі. Одностатеві шлюби вважалися і вважаються неприпустимими. Цих вказівок не так вже багато, але це свідчить про те, що для тодішніх людей, старозавітних пророків, Ісуса Христа і апостолів здавалося само собою зрозумілим вважати подібні відносини гріховними ¹⁴¹. Урівняти традиційний шлюб чоловіка і жінки з одностатевим шлюбом Церква не може саме в силу того, що це суперечить усьому попередньому тисячолітньому існуванню церковної традиції, яка

¹⁴⁰ Кох К. Християни в Європі: нові шляхи передання віри. Київ: Дух і Літера, 2013. С. 141.

¹⁴¹ Правда про людську статевість та її суть. Дороговкази для виховання в сім'ї. Папська рада у справах сім'ї, 1995, 51 с. URL: <http://surl.li/grluls> (дата звернення: 20.11.2024).

базується на меті продовження роду. Окрім цього, як зазначено в Біблії, первісне створення людини передбачало створення не двох чоловіків чи двох жінок, а саме чоловіка і жінки для їх вступу в шлюб ¹⁴².

Позиції представників християнства виражають неоднозначні точки зору щодо питання про одностатеві шлюби. Церква змушена констатувати, що «в сучасному суспільстві гомосексуалізм набрав широкого розповсюдження. Він охоплює різні верстви населення, у тому числі й духовенство». У зв'язку з цим Церква однозначно негативно оцінює це явище, вважаючи його «прямим спотворенням богоствореної природи», «гріховним пошкодженням людської природи». Воно суперечить християнському моральному вченню, загрожує сім'ї і шлюбу. Осуду католицької Церкви заслуговують ті представники модерністського бачення й оцінки цього явища, які під прапором захисту прав національних меншин намагаються витлумачити гомосексуалізм не як статеве спотворення, а як «одну із сексуальних орієнтацій», як «нормальний спосіб сексуального життя» ¹⁴³.

Папа Франциск висловив офіційну точку зору Католицької Церкви – не визнавати одностатеві шлюби, які, на його думку є протиприродними. Ватикан засуджує кроки, зроблені для узаконення таких шлюбів у Європі. Гомосексуалізм як такий Католицькою Церквою не засуджується, але гомосексуальні акти вважаються гріхом. Одностатеві шлюби є однією з декількох загроз щодо традиційної сім'ї, які підривають «майбутнє людства», наголошує папа Венедикт XVI. Він зазначає, що сім'я «це не

¹⁴² Павло VI. *Humanae Vitae* // *Вибрані документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю. Від Лева XIII до Бенедикта XVI*. Інститут Родини і Подружнього Життя Українського Католицького Університету; «Колесо», 2008. С. 119.

¹⁴³ Franciszek. Posynodalna adhortacja apostolska *Amoris Laetitia* Ojca Świętego Franciszka do biskupów do kapłanów i diakonów do osób konsekrowanych do małżonków chrześcijańskich i do wszystkich wiernych świeckich o miłości w rodzinie. URL: https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20160319_amoris-laetitia.html (дата звернення: 26.06.2024).

простий суспільний договір, а основа, осередок будь-якого суспільства»¹⁴⁴. Відтак ті, що підривають сім'ї, загрожують людській гідності й майбутньому самого людства. На думку авторитетних представників католицької ієрархії, міцний союз між чоловіком і жінкою, що створюють сім'ю, зумовлений самою природою людини, та «якщо держава має право приймати закони про шлюб, у якому народжуються діти... то вона не може надавати еквівалентний правовий статус типу союзу, який за своєю природою є безплідним і входить в сферу приватного вибору»¹⁴⁵.

Висновок до 3 розділу

Дослідження третього розділу говорить нам про появи і розвиток гендерної ідеології в контексті сім'ї підкреслює, що сім'я є не лише соціальною конструкцією, а природним середовищем, в якому реалізуються взаємні права і обов'язки чоловіка та жінки. Права сім'ї щодо виховання дітей, а також право дитини рости в оточенні батька і матері, що забезпечує її емоційний і психічний розвиток, становлять ключовий аспект людського існування. Важливо зазначити, що сім'я за своєю природою передує політичному порядку держави, тому її цінність та роль в суспільстві є базовими і мають бути визнані на всіх рівнях.

Біблійна концепція шлюбу, представленого як союз між чоловіком і жінкою, підкреслює сакральний характер взаємозв'язків у рамках сімейного життя, де любов є фундаментом, на якому будується здорове партнерство. Криза сучасної сім'ї обумовлена егоїзмом і зневагою до божественного покликання, однак істинне розуміння сімейних відносин,

¹⁴⁴ Павло VI. *Humanae Vitae* // *Вибрані документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю. Від Лева XIII до Бенедикта XVI*. Інститут Родини і Подружнього Життя Українського Католицького Університету; «Колесо», 2008. С. 124.

¹⁴⁵ Компендіум соціальної доктрини церкви; заг. ред. Л. Коваленко. – Київ : Кайрос, 2008. С. 345.

відповідно до вчення Католицької Церкви, може стати запорукою відновлення гідності і цінності шлюбу.

«Поява і розвиток гендерної ідеології» було виявлено, що позиція Католицької Церкви, зокрема вчення Папи Івана Павла II, виступає проти сучасних змін у сприйнятті жіночої гідності та ролі жінки у суспільстві. Папа акцентує на поверненні до біблійних цінностей, які підкреслюють унікальність та покликання жінки в історії спасіння і в агрегації сімейного життя. У вченні Церкви акцентується важливість різниці між статями, що підкреслює природну природу відносин між чоловіком і жінкою, та критикується гендерна ідеологія, яка намагається знецінити ці відмінності.

Крім того, дослідження демонструє, що сучасне гендерне виховання, яке вводиться в освіту західних країн, суперечить основним принципам традиційного подружнього життя і сприяє виникненню кризових явищ у сімейних і соціальних відносинах. Як наслідок, спостерігається активізація протестних рухів проти гендерної ідеології, хоча шанси на досягнення значних змін залишаються невизначеними.

Можна сказати, що дослідження загроз гендерної ідеології для католицької моралі в контексті сучасної кризи родини виявляє численні виклики, з якими стикається традиційна сім'я у секуляризованому суспільстві. В умовах глобальних соціальних і економічних турбулентностей, роль родини як основної структури виховання моральних і культурних цінностей стає все більш критичною. Секуляризація і структураційні зміни в суспільстві ведуть до зменшення впливу традиційних етичних норм, що, в свою чергу, загрожує стабільності родини та її здатності виховувати свідомих громадян.

Папа Іван Павло II наголошує на важливості захисту прав родини, які забезпечують її можливість виконувати свої природні функції. Протистояння новітнім соціальним формам, таким як громадянський шлюб,

вказує на необхідність відстоювання християнських цінностей та моральних норм, які здатні забезпечити міцне сімейне середовище.

Суспільство і держава мають розуміти, що підтримка традиційних сімейних цінностей є ключовою до стабільності та розвитку громади в цілому. З огляду на зазначені фактори, важливо продовжувати діалог про значення родини і її місце у сучасному суспільстві, а також оновити та адаптувати моральні і етичні норми до умов нової соціальної реальності, зберігаючи при цьому основні принципи, закладені в християнській моралі. Таким чином, гендерна ідеологія, якщо вона викривлює традиційні цінності, може стати загрозою для родини і суспільства, тому католицька мораль має виступати як балансуюча сила у цьому процесі.

Висновок роботи підтверджує, що загрози гендерної ідеології для католицької моралі мають багатоаспектний характер, впливаючи на основи традиційної сім'ї і репродуктивних цінностей. Дослідження продемонструвало, що сучасні тенденції, включаючи споживацьке ставлення до родинних функцій, відхід від материнства, а також активне поширення феміністичних ідей, підривають критично важливі моральні принципи і цінності, які сповідує Католицька Церква.

Зокрема, ідеологія, яка акцентує на праві жінки на освіту та кар'єру, часто ставить під загрозу її природне право на материнство, що призводить до демографічної кризи та зниження народжуваності. Сучасні рухи, які просувають концепцію «самодостатності» жінки, створюють тертя між традиційними цінностями і новими соціальними реаліями, змушуючи постійно переглядати етичні та моральні рамки, в яких функціонує сім'я.

Позиції Папи Івана Павла II та Папи Франциска у цій площині підкреслюють необхідність збереження традиційних уявлень про сім'ю як первинну клітину суспільства, що відповідальна за народження і виховання дітей. Важливість вірності католицькому вченню про людську любов і

відповідальне батьківство стає визначальним аспектом для подолання сучасних викликів.

Це дослідження показало, що сучасні загрози гендерної ідеології, зокрема одностатеві шлюби та інші прояви гомосексуалізму, справляють значний негативний вплив на традиційний інститут сім'ї, який підпорядковується католицькій моралі. Відзначено, що незважаючи на зусилля Церкви та релігійних організацій у збереженні традиційних цінностей, реальні процеси, що відбуваються в суспільстві, свідчать про кризи зв'язків між людьми, відмову від шлюбних традицій та поширення нових форм сімейних стосунків, що підриває основи християнської етики.

Позиція Католицької Церкви, згідно з якою шлюби мають укладатися між чоловіком і жінкою, залишається незмінною, оскільки ця концепція базується на багатовіковій традиції та закріплена в Святому Письмі. Дослідження також виявило, що сучасні тенденції, що свідчать про легалізацію одностатевих шлюбів, суперечать основоположним аспектам християнського вчення про природу шлюбу як засобу для продовження роду.

Отож, можна стверджувати, що гендерна ідеологія, в усіх її проявах, становить загрозу для традиційних моральних цінностей, беручи до уваги той факт, що подібні зміни можуть призвести до подальшого розпаду сімейних структур, соціальної і демографічної кризи. Таким чином, підтримка традиційного сімейного укладу та моральних цінностей є важливою для збереження стабільності в суспільстві, оскільки саме сім'я, заснована на християнських принципах, є основою раціонального розвитку сучасного суспільства.

ВИСНОВКИ

Отже провівши дослідження над темою «загрози гендерної ідеології у сучасному вчені Католицької Церкви» робимо наступні висновки:

Дослідження взаємозв'язку між поняттями «гендер» і «стать» виявило значні відмінності, що формують основу для розуміння гендерної ідеології. Поняття «гендер» трансформувалося з граматичної категорії у соціологічну концепцію, яка охоплює соціальні ролі та ідентичності, пов'язані з чоловічим і жіночим, акцентуючи увагу на суспільній нерівності між ними. Термін активно поширювався феміністськими рухами, зокрема під час міжнародних конференцій 1990-х років, стимулюючи дискусії про рівність і ієрархії у гендерних відносинах. Слід також зазначити, що бінарний поділ на «чоловіче» та «жіноче» відкриває простір для проміжних форм поведінки, які часто залишаються поза увагою. Це надає гендерному аналізу динамічного характеру, що відображає його культурну змінність та історичну еволюцію.

Гендерна ідеологія визначається як система уявлень і переконань, спрямованих на виправдання відхилень від традиційних статевих відносин. Вона сприяє формуванню нових соціальних ролей та ідентичностей, функціонуючи в межах сучасного суспільства. В теоретичному контексті вказується на необхідність дослідження актуальних соціально-економічних і культурних факторів, які спричиняють нерівність між статями, а також окреслюється потреба в пошуку шляхів для подолання цих розривів.

Критичне переосмислення усталених уявлень про стать стає важливим кроком до перегляду ролей чоловіків і жінок в сучасному суспільстві. Акцент зроблено на значенні гендерних ідеологій, зокрема біологічного детермінізму, соціального конструктивізму та

інтерсекціональності, які суттєво впливають на формування ідентичностей і соціальних відносин. При цьому аналіз походження терміна і аспектів біодетермінізму демонструє складну взаємодію біологічного і соціокультурного чинників у розумінні статевих і гендерних особливостей.

Хоча біодетерміністичний підхід наголошує на анатомічних і фізіологічних відмінностях між чоловіками та жінками, сучасні дослідження зазначають значущий вплив соціальних конструкцій на формування гендерних ролей та ідентичностей. Феміністична критика біодетермінізму підкреслює його обмеженість через ігнорування динамічності соціальних норм та змін ролей жінок і чоловіків. Інтерсекційний фемінізм, започаткований Кімберлі Креншоу, розширює рамки розуміння гендерної дискримінації, висвітлюючи взаємодію різноманітних форм нерівності, що робить актуальним адаптацію традиційних гендерних понять до реалій сучасності.

Історичний аналіз розвитку гендерної ідеології свідчить про поступовий злам усталених уявлень про ролі чоловіків і жінок під впливом нових соціальних, економічних та культурних умов. Гендер як соціальний конструкт відкриває нові можливості для дослідження нерівностей та створення засад справедливого суспільства, орієнтованого на рівність і боротьбу зі стереотипами. У рамках гендерних теорій марксистського напрямку ставляться під сумнів біологічні основи розподілу ролей, наголошуючи натомість на гнучкості та різноманітності гендерної ідентичності.

Виявлено, що невідповідність між церковною точкою зору та секулярним підходом до гендерної рівності значною мірою обумовлюється неоднозначністю термінів і відсутністю чітких меж між поняттями «стать» і «гендер». Сучасне трактування гендерної рівності часто зводиться до рівності між чоловіками й жінками, що не завжди враховує складність і багатогранність поняття гендеру, яке виходить за рамки лише біологічних

характеристик. Саме тому важливо розуміти, що гендер є динамічним соціальним конструктом, здатним до змін, тоді як стать залишається незмінною біологічною категорією.

Дослідницькі висновки також наголошують на тому, що гендерна ідеологія, яка пропонує ширший спектр гендерних ідентичностей, може викликати суперечки щодо традиційних суспільних цінностей, особливо в контексті християнської моралі. Церква наголошує на захисті уявлень про статтеві відмінності між чоловіком і жінкою, про що детально висвітлено у Святому Письмі. Водночас ідеї динамічності гендеру, запропоновані сучасними теоріями, часто піддаються критиці за їхній відірваний характер від наукових фактів.

Католицька Церква визнає вплив культури на суспільство та проблеми дискримінації жінок, підтримуючи принцип статевої рівності. Вона підкреслює важливість різних соціальних ролей чоловіків і жінок у суспільстві. Хоча церковна доктрина визнає, що соціальні ролі часто формуються під впливом культурних стереотипів, вона наголошує, що ці ролі не обов'язково є джерелом дискримінації.

Гендерна рівність, як зазначено, потребує розуміння механізмів соціалізації та впливу культури на формування особистості, що виникають у процесі взаємодії індивідуальних і суспільних чинників. За переконанням Церкви, гендерна ідеологія повинна бути вкорінена в Божому задумі, згідно з яким чоловік і жінка створені рівними, але з різними ролями. Ці відмінності не повинні стати причиною дискримінації, а, навпаки, мають сприяти гармонії в родинному та суспільному житті.

Також висвітлює питання виникнення і розвитку гендерної ідеології в контексті сімейного життя, особливо наголошуючи, що сім'я є не лише соціальною конструкцією, а й природним середовищем, де чоловік і жінка реалізують свої взаємні права та обов'язки. Права сім'ї на виховання дітей, разом із правом дитини рости в оточенні обох батьків, створюють

фундамент для її емоційного і психологічного розвитку та становлять ключовий аспект людської природи. Зазначається, що сім'я, як явище, за своєю суттю передує політичному устрою держави. Тож її роль і цінність у суспільстві залишаються основоположними й потребують загального визнання.

Біблійна концепція шлюбу як союзу між чоловіком і жінкою підкреслює сакральний характер сімейних стосунків, заснованих на любові, яка є опорою здорового партнерства. Криза сучасної сім'ї нерідко викликана егоїзмом і нехтуванням духовним покликанням. Однак Католицька Церква вважає, що відновлення правильного розуміння родинних взаємин може повернути шлюбові його гідність і значимість у суспільстві.

У питаннях гендерної ідеології позиція Католицької Церкви, зокрема вчення Папи Івана Павла II, спрямована проти сучасної переоцінки як жіночої гідності, так і ролі жінки у соціумі. Папа закликає повернутися до біблійних принципів, що наголошують на унікальності й покликанні жінки в контексті спасіння та сімейного життя. У церковних документах акцентується значення статевої диференціації як основи природних стосунків між чоловіком і жінкою. Одночасно Церква критикує гендерну ідеологію за спробу знівелювати природні відмінності між статями.

Дослідження також демонструє, що гендерне виховання, запроваджене в освітніх програмах західних країн, часто суперечить традиційним принципам подружнього життя й сприяє послабленню структури родини та соціальних зв'язків. Така ситуація стає приводом для зростання протестних рухів проти гендерної ідеології, хоча перспективи істотних змін у світі залишаються невизначеними.

Загрози гендерної ідеології для католицької моралі, розглянуті через призму сучасної кризи родини, яскраво демонструють складнощі, з якими стикається традиційна сім'я в умовах секуляризованого суспільства.

Соціальна та економічна нестабільність збільшують значення родини як основної інституції, що формує моральні й культурні цінності. Водночас зменшення впливу традиційних етичних норм через процеси секуляризації становить загрозу стабільності родин та їх здатності виховувати свідомих громадян.

Папа Іван Павло II підкреслює важливість захисту прав сім'ї, що дозволяють їй виконувати свої природні завдання. Його позиція щодо таких явищ як громадянські шлюби відповідним чином наголошує на необхідності захисту християнських цінностей, які зміцнюють інститут родини. На думку Церкви, підтримка традиційних сімейних основ є ключем до стабільності та процвітання будь-якої громади.

Суспільство і держава повинні усвідомлювати важливість родини не лише як соціальної одиниці, а як носія традиційних цінностей, необхідних для гармонійного розвитку спільнот. У цьому контексті продовження діалогу щодо значення сім'ї та адаптація моральних норм до нових реалій стає невідкладним завданням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 100 вибачень Папи Івана Павла II перед світом (архів). 10.06.2011.
<https://askoldova-mohyla.org/uk/item,3977> (дата звернення: 10.11.2024).
2. Документи Другого Ватиканського Собору: конституції, декрети, декларації, коментарі. Львів : Свічадо, 2020. 606 с.
3. Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю. Львів: ЛБА, 2002. Т II. 558 с.
4. Кодекс канонічного права, кан. 1136; див. Кодекс канонів Східних Церков, кан. 627.
4415-8240-66d7e6c97312/content (дата звернення: 21.03.2024).
4606-801d-948ea7727942/content (дата звернення: 10.11.2024).
5. Батлер Дж. Соціальна конструкція гендерної проблематики. URL:
[https://ukrayinska.libretexts.org/Соціальні_науки/Соціологія/Вступ_до_соціології/Книга%3A_Соціологія_\(Boundless\)/11%3A_Гендерна_ст_ратифікація_та_нерівність/11.02%3A_Гендер_та_соціалізація/11.2%3A_Соціальна_конструкція_гендерної_проблематики](https://ukrayinska.libretexts.org/Соціальні_науки/Соціологія/Вступ_до_соціології/Книга%3A_Соціологія_(Boundless)/11%3A_Гендерна_ст_ратифікація_та_нерівність/11.02%3A_Гендер_та_соціалізація/11.2%3A_Соціальна_конструкція_гендерної_проблематики). (дата звернення: 25.04.2024).
6. Бенедикта XVI. Інститут Родини і Подружнього Життя Українського Католицького Університету ; «Колесо», 2008. 657 с.
7. Біодетермінізм (біологічний детермінізм). Словник гендерних термінів. URL: <https://a-z-gender.net/ua/biodeterminizm.html> (дата звернення: 07.04.2024).
8. Біологічний детермінізм і класична картина світу. URL: https://stud.com.ua/74203/psihologiya/biologichniy_determinizm_klasich_na_kartina_svitu. (дата звернення: 24.04.2024).

9. Бойко І. Біоетика. Львів 2008, 45 с.
10. Всеукраїнська рада Церков і релігійних організацій виступила проти ратифікації Стамбульської конвенції. URL: <http://vrciro.org.ua/ua/statements/499-uccro-against-ratification-of-istambul-convention> (дата звернення: 15.10.2024)
11. Гендер і гендерна рівність. Тема 1. URL: <https://courses.prometheus.org.ua/assets/courseware/261009c7d3a3f4ac0f>
12. Гендер і гендерна рівність. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4c34394b-0499->
13. Гендер чи стать? Гендерний мейнстримінг та гендерні студії. URL:
14. Генетика : підручник / гол. ред. А.В.Сиволоб. Київ : Видавничополіграфічний центр «Київський університет», 2008. 318 с.
15. Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю. Львів: ЛБА,
16. Етерович М. Співпраця між державою та церквою у справі виховання на благо сім'ї. Дух і літера. No 11-12. 2002 С. 80-90 URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/15fd452e-7ae3->
17. Іван Павло II. Гідність жінки. Про гідність і покликання жінки. *Mulieris Dignitatem*. Апостольський лист Вселенського Архієрея Івана Павла II. Жовка: Місіонер, 2011. 101 с.
18. Іван Павло II. Енцикліка «*Veritatis splendor*» <https://katekhytyka-6.blogspot.com/2018/01/veritatis-splendor-1993.html> (дата звернення: 10.11.2024).
19. Катехизм Католицької Церкви. Синод Української Грекокатолицької Церкви, Київ: 2001. 445 с.
Київ: Видавництво «ФОП Голембовська О.О.», 2018. 364 с.
24. Комісія УГКЦ у справах родини і мирян. Стамбульська конвенція, гендерна ідеологія, домашнє насильство. Львів, 2022. 28 с.
25. Компендіум соціальної доктрини церкви; заг. ред. Л Коваленко. - Київ : Кайрос, 2008. 546 с.

26. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська Конвенція): Довідник для членів парламенту, 2013. 104 с. URL: <https://rm.coe.int/1680096e45> (дата звернення: 15.10.2024)
27. Конгрегація доктрини віри, Лист до єпископів Католицької Церкви про співпрацю чоловіка і жінки у Церкві та в світі, 31 травня 2004, 13.
28. Конгрегація доктрини віри, Лист до єпископів, No 13.
29. Конгрегація католицької освіти щодо гендерного питання у вихованні. «ЧОЛОВІКОМ І ЖІНКОЮ СОТВОРИВ ЇХ». <https://crs-center.org/конгрегація-католицької-освіти-щодо/> (дата звернення: 24.04.2024).
30. Конгрегація Католицької освіти, Виховання навичок міжкультурного діалогу в католицькій школі. Жити разом задля суспільства любові, 28 жовтня 2013, No 35-36.
31. Конгрегація католицької освіти. Чоловіком і жінкою створив їх. На шляху діалогу щодо гендерного питання у вихованні. URL: <https://vartalife.com.ua/konhrehatsiia-katolytskoi-osvity-shchodo-hendernoho-pytannia-u-vykhovanni/> (дата звернення: 18.10.2024)
32. Конгрегація Науки Віри, доктринальна Нота про деякі аспекти діяльності і поведінки католиків в політичному житті, 24 листопада 2002. URL: <https://www.catholicnews.org.ua/kongregaciya-nauki-virizauvazhennya-shcho-stosuyutsya-proektiv-legalizaciyi-zvyazkiv-mizh/>
33. Кох К. Християни в Європі: нові шляхи передання віри. Київ: Дух і Літера, 2013. 216 с.
34. Маєрчик М. Гендерована біологія: наукові факти і політичні інтерпретації (Розділ 4) // Гендер для медій: підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей / за ред. М. Маєрчик, О. Плахотнік, Г. Ярманової. Київ: Критика, 2013. 221 с.
35. Малес Л. В. Біологічні, психологічні та соціокультурні чинники.

36. Мараховська Е. В. Сучасні інтерпретації вчення Католицької Церкви про шлюб та сім'ю. Вісник ХПУ ім. В.Н. Каразіна. Серія «Теорія культури і філософія науки». Вип. 58. 2018. 60 с.
37. Марценюк Т. Гендерна рівність і недискримінація: посібник для експертів і експерток аналітичних центрів. Київ, 2014. 65 с.
38. Оксамитна С. М. Гендерні ролі та стереотипи // Основи теорії гендера: Навчальний посібник. Київ: «К.І.С.», 2004. С. 157-181
39. Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. Київ: «К.І.С.», 2004. 536 с.
Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. Київ: «К.І.С.». 2004. 128 с.
40. Павло VI. *Humanae Vitae* // Вибрані документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю. Від Лева XIII до Бенедикта XVI. Інститут Родини і Подружнього Життя Українського Католицького Університету; «Колесо», 2008. 283 с.
41. Палій А.А. Диференціальна психологія. Київ : Альма-Матер, 2010, 680 с.
42. Папа Франциск, Енцикліка про турботу за спільний дім «*Laudato si*», 2015, No 154-155.
43. Папа Франциск, Промова до учасників Загальної асамблеї членів Папської Академії «За життя», 3.
44. Папа Франциск, Промова до учасників Міжнародного симпозіуму про взаємодоповнюваність чоловіка та жінки, який було організовано Конгрегацією доктрини віри, 17 листопада 2014, С. 3.
45. Папа Франциск. Апостольське повчання «*Amoris Laetitia*», 2016, No 34.
45. Пастирська Конституція «*Gaudium et spes* - Радість і надія» (7 грудня питання у вихованні. 2 лютого 2019 року.
URL: <https://vartalife.com.ua/konhrehatsiia-katolytskoi-osvity-shchodohendernoho-pytannia-u-vykhovanni/> (дата звернення: 16.06.2024).
46. Послання Єпископів Києво-Галицького Верховного Архиєпископства УГКЦ стосовно небезпеки гендерної ідеології. URL: <https://docs.ugcc.ua/1423/> (дата звернення 11.11.2024)

47. Послання папи Івана Павла II. Львів: Літопис, 2001. С. 200.
48. Послання Синоду Єпископів Києво-Галицького Верховного Архієпископства УГКЦ стосовно небезпеки гендерної ідеології (1 грудня 2016 року), No 13, 15. URL: <https://docs.ugcc.ua/1423/> (дата звернення: 11.11.2024)
49. Правда про людську статевість та її суть. Дороговкази для виховання в сім'ї. Папська рада у справах сім'ї, 1995, 51 с. URL: <http://surl.li/grluls> (дата звернення: 20.11.2024).
50. Свящук А.Л. Правовий захист ЛГБТ-спільноти: навчальний посібник.
51. Сімейне співжиття. Апостольське повчання його Святості Івана Павла II. - Львів: «Місіонер», 1995. 88 с.
52. Чоловіком і жінкою сотворив їх: На шляху діалогу щодо гендерного
53. Шевченко З. В. Біодетермінізм. Словник гендерних термінів. Черкаси: видавець Чабаненко Ю. 2016. 336 с.
54. Шевченко З. В. Словник гендерних термінів. URL: <http://a-zgender.net/ua/biodeterminizm.html> (дата звернення: 07.04.2024).
55. A Glossary of Feminist Theory. Ed. by Andermahr S., Lovell T., Wolkowitz C. London : Arnold; New York : Oxford University Press, 2000. 348 p.
56. Bencini Ch. «Il sesso come dato biologico e le teorie del gender» /
57. Bornestein K. Gender-Outlaw: On Men, Women and the Rest of Us. New York: 1994. 253 p.
58. Butler J. Gender trouble - feminism and the subversion of identity. New York: Routledge, 1990. 256 p.
59. Degele N. Anpassen oder unterminieren: Zum Verhältnis von Gender Mainstreaming zu Gender Studies. - www.soziologie.uni-reiburg.de/Personen/degele/material/pub/anpassen.pdf (дата звернення: 17.04.2024)
60. Familiaris consortio. Апостольське повчання святішого отця папи Івана Павла II // www.christusimperat.org/uk/node/37425 (дата звернення: 22.11.2024).

61. Franciszek. Posynodalna adhortacja apostolska *Amoris Laetitia* Ojca Świętego Franciszka do biskupów do kapłanów i diakonów do osób konsekrowanych do małżonków chrześcijańskich i do wszystkich wiernych świeckich o miłości w rodzinie. URL: https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20160319_amoris-laetitia.html (дата звернення: 26.06.2024).
62. Agricultural Development Economics Division – Food and Agriculture Organization of the United Nations. *Gender differences in assets. ESA Working Paper No. 11-12 March 2011* /prepared by the SOFA Team. P. 2. URL: <http://www.fao.org/docrep/013/am317e/am317e00.pdf> (дата звернення: 21.03.2024).
63. Joseph Card. Ratzinger. CONGREGAZIONE PER LA DOTTRINA DELLA FEDE. http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19861001_homosexual-persons_it.html (дата звернення 11.11.2024).
64. Justice O. S., *Gender and the Family*. New York: 1989. 222 p.
65. Lewis C. S. *Die Abschaffung des Menschen*. Einsiedeln, 1997. 92 p.
66. *L'ideologia del gender*. Miti e realtà, Scienza & Vita Firenze, 11 p.
67. Mayer L. S., McHugh P. R. Special Report: Sexuality and Gender Findings from the Biological, Psychological, and Social Sciences. *The New Atlantis. A Journal of Technology and Society*, No 50. 2016. 144 p.
68. Nicholson, Linda. *Interpreting «Gender» // The Play of Reason: From the modern to the postmodern*. Ithaca, N. Y.: Cornell University Press. 1999. 192 p.
69. Paper No. 11-12 March 2011 /prepared by the SOFA Team. P. 2. URL:
70. Rosenstock-Huessy E. *Der unbezahlbare Mensch*. Berlin, 1962. 294 p.
71. Zastrow V. *Gender-Mainstreaming - Politische Geschlechtsumwandlung*. Leipzig, 2006. 60 p.